

Omggaan met groene burgerinitiatieven

Hoe doe je dat als provincie?

Colofon

Brochure van het Leernetwerk Samenspel Burgerinitiatieven en Overheden in het groene domein

Auteurs: Irini Salverda, Dana Kamphorst, Marcel Pleijte, Arjen Buijs, en Josine Donders

Deze brochure is gebaseerd op 1) een inventarisatie van provinciale programma's en regelingen voor groene burgerinitiatieven uitgevoerd vanuit het leernetwerk Samenspel Burgerinitiatieven en Overheden in het groene domein, en 2) een vergelijkbare quick scan van provinciaal beleid in het kader van de Evaluatie Natuurpact (door PBL/Alterra).

Het leernetwerk wordt gefinancierd door het ministerie van Economische Zaken, die in het kader van de nieuwe Natuurvisie het zelforganiserende vermogen van de samenleving meer ruimte wil geven. Het ministerie pakt dat onder andere op door overheden te ondersteunen met kennisdeling en kennisontwikkeling in dit leernetwerk. Het leernetwerk wordt in 2017 voortgezet.

© December 2016

1. Introductie 5

Doel en opgave | Concrete aanleiding | Aanpak | Overzicht provinciale programma's en regelingen voor groene burgerinitiatieven | Leeswijzer

2. Keuzes van provincies bij groene burgerinitiatieven 13

Keuzes bij de vermaatschappelijking van natuur | Rollen bij groene burgerinitiatieven | Instrumenten bij groene burgerinitiatieven

3. Voorbeelden hoe in provincies wordt omgegaan met groene burgerinitiatieven 39

Drenthe | Gelderland | Groningen | Flevoland | Friesland | Limburg |

Noord-Brabant | Noord-Holland | Overijssel | Utrecht | Zeeland | Zuid-Holland

4. Conclusies 61

Referenties 68

Bijlages 70

Bijlage 1: Provinciale programma's en regelingen voor groene burgerinitiatieven

Bijlage 2: Relevante contactpersonen per provincie

Introductie

Doel en context

In deze brochure schetsen we globaal hoe provincies momenteel omgaan met groene burgerinitiatieven. Dat doen we op basis van een inventarisatie van beleid (programma's en regelingen) waarmee provincies vormgeven aan hun ambitie om meer ruimte en ondersteuning te bieden aan burgerinitiatieven voor natuur. Deze ambitie past binnen de opgaven van het natuurbeleid zoals die zijn geformuleerd in het Natuurpact, waarin het Rijk en de provincies afspraken hebben vastgelegd voor natuur (Ministerie van EZ en provincies, 2013). Dit heeft naast het realiseren van het Natuurnetwerk Nederland en het halen van de internationale natuurdoelen, óók betrekking op het versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur (PBL, 2015). Het vergroten van de maatschappelijke

betrokkenheid bij natuur is ook een ambitie van het Rijk en veel provincies afzonderlijk (zie bijv. Salverda en Pleijte, 2013; Kamphorst et al, 2014). In de Rijksnatuurvisie gaat het Rijk er vanuit dat ‘... de samenleving zelf steeds meer in staat blijkt om natuurdoelen dichterbij te brengen’. Daarom ‘past het de overheid om zich terughoudend op te stellen en vooral een voorwaardenscheppende en stimulerende rol op zich te nemen’ (Ministerie van Economische Zaken, 2014). In het Natuurpact wordt maatschappelijke betrokkenheid omschreven als een ontwikkeling die de toekomst van het natuurbeleid beïnvloedt: ‘burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties nemen in toenemende mate een eigen verantwoordelijkheid rond natuurbelangen’. Een toename van maatschappelijke betrokkenheid wordt in het Natuurpact tegelijkertijd als noodzaak gezien om de ambities in het Natuurpact waar te maken: ‘natuur die sterk verankerd is in de maatschappij draagt bij aan duurzame versterking van de natuur’.

Concrete aanleiding

Concrete aanleiding voor deze inventarisatie van provinciale programma’s en regelingen voor groene burgerinitiatieven was een vraag van een aantal provincies dat deelneemt aan het ‘Leernetwerk Samenspel Burgerinitiatieven en Overheden in het groene domein’. Voor hun zoektocht om een concreet programma of regeling voor groene burgerinitiatieven vorm te geven, was het waardevol als Wageningen Environmental Research (Alterra) bestaande of in ontwikkeling zijnde programma’s en regelingen zou inventariseren. Zoals de provincie Groningen die in 2016 op het punt stond om een uitvoeringsprogramma voor groene burgerinitiatieven vast te stellen. En de provincie Gelderland die in 2016 bezig was om een tenderregeling voor burgerbetrokkenheid bij natuur en landschap op te zetten en behoefte had aan inzicht in hoe andere provincies het aanpak-

ken. Maar ook andere provincies waren bezig met het vorm geven van beleid dat raakt aan groene burgerinitiatieven. Daarnaast wilden sommige provincies die nog niet iets deden in deze richting, verkennen hoe zij in de (nabije) toekomst iets met groene burgerinitiatieven zouden moeten of willen doen. Voorbeelden uit de andere provincies die al meer ervaring hebben opgedaan, kunnen dan inspirerend werken.

Aanpak

Deze inventarisatie maakt gebruik van gesprekken, leerbijeenkomsten en emailwisseling met provinciale ambtenaren die deelnemen aan het leernetwerk, en van een quick scan die voor de zomer van 2016 in het kader van de evaluatie van het Natuurpact is uitgevoerd. Deze quick scan bestond uit een documenten-analyse en 1 telefonisch interview per provincie om een beeld te krijgen van de strategieën van de provincies voor groene burgerinitiatieven. De geïnterviewde ambtenaren zijn bevraagd over de provinciale visie en keuzes met betrekking tot de vermaatschappelijking van het natuurbeleid en over de programma’s en regelingen voor groene burgerinitiatieven die de provincie in dat kader heeft ontwikkeld of ontwikkelt.

1	Flevoland	Programma Nieuwe Natuur Enmalig programma waarbij de provincie geld, middelen en directe ondersteuning biedt aan initiatiefnemers, o.a. burgerinitiatieven, voor natuurprojecten.
2	Gelderland	Tender Burgerbetrokkenheid natuur, groen en landschap Tenderregeling voor projecten van intermediaire organisaties die burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap stimuleren. Maar burgers kunnen ook zelf direct projecten indienen.
3	Groningen	Budget Mens en Natuur De provincie ondersteunt met dit budget groene burgerinitiatieven met kleine bijdragen.
4	Limburg	Programma Leefbaarheid en Groen Subsidieregeling om voorbeeldprojecten te ondersteunen die gericht zijn op het verbeteren van de leefbaarheid met een accent op actief burgerschap, o.a. groene burgerinitiatieven.
5	Limburg	Digitale en fysieke leeromgeving Hart in het Groen Platform voor digitale en fysieke kennis- en informatie-uitwisseling, waarmee de provincie burgers en ondernemers die betrokken willen zijn bij natuur en landschap wil stimuleren.
6a	Noord-Brabant	Gemeente-impuls voor groen burgerinitiatief Subsidieregeling voor gemeenten die groene burgerinitiatieven ondersteunen.
6b	Noord-Brabant	Leernetwerk voor gemeenten Leernetwerk voor gemeente- ambtenaren om onderling te leren over groene burgerinitiatieven.
7	Noord-Holland	Prijsvraag De gouden roerdomp Prijsvraag waarmee de provincie een winnaar kiest uit nieuwe natuurinitiatieven van burgers en ondernemers, die in aanmerking komt voor financiële ondersteuning en meedenkracht.

8	Noord-Holland	Programma Betrekken bij groen Jaarlijks programma waarbij natuur- en landschapsorganisaties subsidie krijgen om groene vrijwilligers te ondersteunen.
9	Noord-Holland	Programma Groen Kapitaal Organisatie van kenniscafés en kennisuitwisseling over de maatschappelijke winst van biodiversiteit en groen, waarmee de provincie maatschappelijke organisaties en mensen wil inspireren om samen te werken en aan de slag te gaan.
10	Overijssel	De Groene Lopers Provinciale ondersteuning van Groene Lopers (een bundeling van kleinschalige groene bewonersinitiatieven) met vouchers, en met begeleiding door IVN en Landschap Overijssel. Ook worden netwerkbijeenkomsten tussen de verschillende Groene Lopers georganiseerd.
11	Overijssel	Programma Samenhang Economie, Natuur en Samenleving (SENS) Verkennd traject van projecten in samenwerking met maatschappelijke organisaties rond de thema's natuur, economie en samenleving, o.a. uitgevoerd met pilots.
12	Zuid-Holland	Leren door doen Experimenteren met het (financieel) ondersteunen van twee groene burgerinitiatieven via een pilotprogramma, waarbij medewerkers van de provincie ervaringen kunnen opdoen met netwerkend werken.
13	Zuid-Holland	De Groene motor Programma dat vrijwilligerswerk in de groene leefomgeving stimuleert en ondersteunt, o.a. met een voucherregeling. De ondersteuning wordt uitgevoerd door een natuur- en landschapsorganisatie en bestaat verder o.a. uit de uitleen van gereedschap en cursussen (bv over veilig werken).

Programma's en regelingen per provincie

● LOPEND PROGRAMMA
 ● AFGEROND PROGRAMMA
 ● EXPERIMENTEERFASE
 ● GESTOPT PROGRAMMA

Overzicht provinciale programma's en regelingen voor groene burgerinitiatieven

In deze brochure schetsen we een beeld van de verschillende beleidsvisies van de provincies op de vermaatschappelijking van het natuurbeleid en het omgaan met groene burgerinitiatieven, geven we een overzicht van de programma's en regelingen die in dit kader zijn of worden ontwikkeld en beschrijven we welke rollen provincies nemen bij groene burgerinitiatieven. In hoofdstuk 2 beschrijven we dit op een vergelijkende manier, in hoofdstuk 3 komt dit voor elke provincie afzonderlijk aan bod.

In de inventarisatie hebben we 13 programma's en regelingen van 8 provincies opgenomen (zie pagina 8-9 en Bijlage 1). Het doel was niet om een compleet beeld te schetsen, maar om vernieuwende aanpakken voor burgerinitiatieven binnen het groene domein te vinden en om de verschillende mogelijkheden grofweg te benoemen en de achterliggende keuzes te duiden. Deze programma's en regelingen variëren van een subsidieregeling, leernetwerk, (digitaal) platform voor uitwisseling, prijsvraag, individuele ondersteuning met geld, etc. Ze zijn soms breed gericht op burgerbetrokkenheid of maatschappelijk initiatief, en soms specifiek ontwikkeld voor groen burgerinitiatief. Van de 13 programma's of regelingen zijn er 2 afgerond (groen gemarkeerd), 9 lopend (rood), is er 1 in de experimenteer- of opbouwfase (blauw) en 1 tussentijds stopgezet (geel). In Bijlage 1 worden deze programma's en regelingen meer uitgebreid beschreven.

Voor de provincies Zeeland, Utrecht, Drenthe en Friesland hebben we geen programma's of regelingen gevonden waarmee zij specifiek groene burgerinitiatieven stimuleren. In deze provincies zijn er (net als in de meeste andere provincies) wel al langer programma's om bewonersinitiatieven of dorpsinitiatieven op

het platteland of voor thema's als leefbaarheid en duurzaamheid te stimuleren. Voorbeelden hiervan zijn de Regeling Iepen Mienskipfunns van Friesland en de Regeling Dorpsinitiatieven en leefbaarheid van Drenthe. Hoewel hier waarschijnlijk ook ruimte is voor groene burgerinitiatieven hebben we dergelijke regelingen niet opgenomen in de inventarisatie omdat ze niet vanuit het natuurdomein als zodanig worden benut voor de vermaatschappelijking van het natuurbeleid. Ook hebben we een aantal door provincies genoemde programma's niet in de inventarisatie opgenomen omdat deze vanuit intermediaire organisaties worden opgepakt en waarbij de provincie slechts op afstand optreedt als financier, zoals de Regeling Streekbeheer Drenthe van Landschapsbeheer Drenthe. Tot slot hebben we in deze inventarisatie ook geen aandacht besteed aan programma's en regelingen binnen het generieke natuurbeleid (bijv. de subsidieregeling voor beheer) waarbinnen wellicht ook ruimte kan worden geboden aan groene burgerinitiatieven.

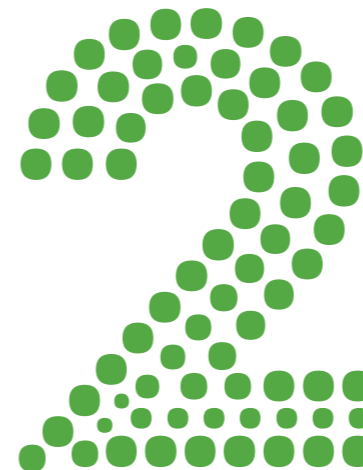
Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van deze brochure geven we een **overzicht van de verschillende visies en keuzes van provincies** bij het vermaatschappelijken van het natuurbeleid, en, specifiek, bij het omgaan met groene burgerinitiatieven. De gevonden regelingen en programma's relateren we in dit hoofdstuk aan achterliggende keuzes van provincies ten aanzien van de vermaatschappelijking van natuur, de participatiemaatschappij, nieuwe sturingsstijlen en soort burgerbetrokkenheid in het groen. Ook bespreken we in dit hoofdstuk welke rollen provincies nemen bij groene burgerinitiatieven en op welke soort instrumenten zij inzetten.

Hoofdstuk 3 geeft een **overzicht per provincie** van de visie op de vermaatschappelijking van natuur en het beleid voor groene burgerinitiatieven, met een korte bespreking van de rollen en relevante regelingen en programma's (instrumenten).

In hoofdstuk 4 trekken we **conclusies** over hoe provincies momenteel verschillend omgaan met de vermaatschappelijking van het natuurbeleid en groene burgerinitiatieven en benoemen we keuzes en strategieën voor provincies om zoveel mogelijk ruimte en mogelijkheden te bieden aan groene burgerinitiatieven.

In Bijlage 1 zijn de geïnventariseerde **programma's en regelingen** iets uitgebreider beschreven.

Keuzes van provincies bij groene burgerinitiatieven

Keuzes bij de vermaatschappelijking van het natuurbeleid

Provincies hebben naast hun opgave om het Natuurnetwerk te realiseren en om internationale natuurdoelen te halen ook de ambitie om natuur te vermaatschappelijken. Dit pakken de provincies verschillend aan, zowel wat betreft de programma's of regelingen die zij hiervoor opzetten als de bestuurlijke en politieke context waarin ambtenaren dit beleid in praktijk moeten brengen.

Hoe expliciet formuleer je een nieuwe sturingsstijl?

Door de veranderende dynamiek tussen overheden, markt en burgers, is naast

de klassieke overheidsregulering een breed pallet aan sturingsstijlen ontstaan waarmee overheden zich kunnen of willen verhouden tot burgerinitiatieven voor natuur en landschap. Een sturingsstijl is een manier die door een overheidsorganisatie als 'sturende' actor wordt gehanteerd om voor een maatschappelijke opgave tot een verandering, beweging of oplossing te komen. Een sturingsstijl is daarbij op andere actoren gericht (zie bijv. Meuleman, 2008; Arnouts et al., 2012; Boonstra et al, 2012). De afgelopen jaren zijn de sturingsstijlen van overheden verder gedifferentieerd. Vanuit het perspectief van overheden kunnen verschillende opvattingen bestaan hoe waarden in het publieke domein het best geproduceerd kunnen worden: via klassieke overheidssturing, via een overheid die de markt prikkelt, via een netwerkende overheid die samenwerkt met andere actoren of via een overheid die zelfsturing stimuleert. We onderscheiden in dat licht vier sturingsstijlen, o.a. gebaseerd op Van der Steen et al (2013):

- klassiek beleidsontwerp en regelgeving
- sturen op prestaties in de markt
- netwerksturing of co-creatie
- zelfsturing of actief burgerschap

In ieder van deze (ideaaltypische) sturingsstijlen wordt de relatie tussen burgers en overheden op een andere manier geduid en verschillen de mechanismen om maatschappelijke uitdagingen op te pakken. Elke sturingsstijl benadert op eigen wijze de rol van de provincie in de samenleving en de rol van burgers in het publieke domein. In de praktijk kunnen alle vier de sturingsstijlen tegelijkertijd relevant en aan de orde zijn. Grote uitdaging is dan ook om deze verschillende sturingsstijlen in de juiste combinatie toe te passen in een bepaalde situatie en ze goed op elkaar te laten aansluiten (Van der Steen et al, 2013; Salverda et al, 2013).

Provincies geven vooral vorm aan het natuurbeleid door middel van beleidsontwerp & regelgeving (bijvoorbeeld het Natura 2000 beleid) en door prestatiesturing (bijvoorbeeld prestatieafspraken met agrarische collectieven). Momenteel zijn de meeste provincies op zoek hoe ze ook binnen de andere twee sturingsstijlen (netwerksturing en zelfsturing) kunnen opereren en hoe ze dat kunnen verbinden aan hun meer klassieke sturingsstijlen (beleidsontwerp & regelgeving en prestatiesturing). Die ambitie en zoektocht van provincies is meestal in algemene termen verwoord in coalitieakkoorden, en soms in een expliciete beschrijving van een nieuwe 'sturingsfilosofie'. Zo'n nieuwe sturingsfilosofie is soms organisatie-breed ingestoken, zoals het Overijsselse programma 'Bestuur 20xx', en wordt soms binnen een bepaald beleidsterrein geformuleerd, zoals 'Netwerkend Werken' binnen het groene domein door Zuid-Holland.

Voor provincieambtenaren die te maken krijgen met groene burgerinitiatieven blijkt het kunnen refereren aan zo'n nieuwe sturingsfilosofie (in het coalitieakkoord of een expliciet programma) van zeer grote waarde. Zij voelen zich dan gesteund bij het zoeken naar hun nieuwe rol in het samenspel met groene burgerinitiatieven. Er is dan een politiek mandaat en/of een bestuurlijke opdracht die hen stimuleert en het mogelijk maakt om meer samen te werken met burgerinitiatieven bij het realiseren van publieke waarde in het groene domein. Ook intern laat het politieke mandaat zich voelen: provincie medewerkers die burgerinitiatieven ondersteunen, voelen dan meer ruimte en mogelijkheden bij collega's die gaan over juridische of financiële kaderstellende zaken. Als er niet zo'n politieke of bestuurlijke context is, staan ambtenaren alleen in hun zoektocht naar meer samenspel met de energieke samenleving en zit het huidige politieke en beleidssysteem vol met bijna onneembare obstakels voor deze nieuwe manier van werken. Het is daarom zinvol om als provincie expliciet een sturingsfilosofie te formuleren waarin nieuwe sturingsstijlen zoals netwerksturing en zelfsturing

worden gestimuleerd zodat ambtenaren deze sturingsstijlen in de praktijk beter handen en voeten kunnen geven.

Hoe breed vul je de vermaatschappelijking van natuur in?

Provincies hebben naast hun opgave om het Natuurnetwerk te realiseren en om internationale natuurdoelen te halen ook de ambitie om natuur te vermaatschappelijken. De geïnventariseerde programma's en regelingen gaan daar verschillend mee om. Sommigen provincies pakken het thema breed op, anderen smaller, bijvoorbeeld qua doelen, natuurbeelden, actoren en type burgerbetrokkenheid. Hoe breder de vermaatschappelijking van natuur wordt ingestoken, hoe meer ruimte er doorgaans wordt gecreëerd voor groene burgerinitiatieven. Dit betekent ruimte voor brede natuurbeelden, aanhaken bij aanpalende beleidsterreinen en ruimte voor burgerinitiatieven zowel binnen als buiten het Natuurnetwerk.

In hoeverre bied je binnen het natuurbeleid ruimte voor brede natuurbeelden vanuit de samenleving?

De meeste provincies proberen vanuit het brede groene domein te werken aan de vermaatschappelijking van natuur. Zoals de provincie Gelderland met de Tender Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap. Sommigen provincies verbreden bewust het natuurbeeld (lees: de definitie wat natuur is) om meer haakjes met ideeën en initiatieven vanuit de maatschappij te kunnen realiseren, zoals groene burgerinitiatieven. Door natuur niet 'smal' te definiëren in termen van biodiversiteitsdoelen en het Natuurnetwerk, maar ruimte te bieden voor verschillende natuurbeelden vanuit de maatschappij, ontstaat er meer ruimte voor burgers om initiatieven aan te dragen en te verwezenlijken. Dit is een grote stimulans voor maatschappelijke initiatieven in het groene domein. Voorbeelden van provincies die in dat licht expliciet het natuurbeeld verbreden

zijn Noord-Holland met het programma Groen Kapitaal en Flevoland die binnen het programma Nieuwe Natuur vier kijkrichtingen voor natuur hanteert (vitale natuur, beleefbare natuur, functionele natuur en inpasbare natuur) (PBL, 2012).

Provinciale programma's of regelingen die expliciet ruimte geven aan een breed natuurbeeld

- Programma Nieuwe Natuur (Flevoland)
- Programma Groen Kapitaal (Noord-Holland)

In hoeverre sluit je aan bij de vermaatschappelijking binnen aanpalende beleidsdomeinen?

Bij bijna alle provincies is er binnen aanpalende dossiers (zoals het grote steden beleid/groen in de stad-, plattelands-, leefbaarheids- en het duurzaamheidsdossier) al veel langer beleid voor en ervaring met maatschappelijke betrokkenheid. Bijvoorbeeld programma's als LEADER, Duurzaam Door, Dorpen en Leefbaarheid, etc. Een voorbeeld van een regeling die een koppeling legt tussen leefbaarheid en het groene domein is de regeling Leefbaarheid en groen van de provincie Limburg. Binnen sommige provincies zijn ambtenaren die werken aan de vermaatschappelijking van natuur zich daarvan bewust en proberen vanuit het natuurdomein daarbij aan te sluiten. Zoals de provincie Groningen die in 2015 en 2016 het budget Mens en Natuur beschikbaar heeft gesteld vanuit het Programma Landelijk Gebied, als een soort van uitvloeisel van eerdere LEADER programma's. Voordeel van aansluiten bij aanpalende maatschappelijke domeinen is dat er gebruik kan worden gemaakt van de ervaring met - en de bijbehorende 'organisatie-infrastructuur' van - de bestaande regelingen. Bijvoorbeeld bij het afstemmen met juridische en financiële kaderstellende ambtenaren. Nadeel

zou kunnen zijn dat natuur afhankelijk wordt van de regelingen op andere beleidsterreinen wat veel afstemming met collega's kan vergen.

Provinciale programma's of regelingen die expliciet aanhaken bij aanpalende beleidsdomeinen

- Budget Mens en Natuur (Groningen)
- Programma Samenhang Economie, Natuur en Samenleving (SENS) (Overijssel)
- Programma Leefbaarheid en Groen (Limburg)

18

In hoeverre bied je expliciet ruimte voor vermaatschappelijking binnen het Natuurnetwerk?

De provincie Noord-Brabant nodigt in haar natuurvisie expliciet externe partijen uit, waaronder burgerinitiatieven, om de gebiedsregie van delen van het Natuurnetwerk op zich te nemen. Maar bij de meeste provincies bestaat het idee dat het Natuurnetwerk een aangelegenheid is van de provincie dat in samenwerking met maatschappelijke partners wordt uitgevoerd. Deze provincies sluiten burgerinitiatieven niet op voorhand uit, maar verwachten niet dat burgerinitiatieven echt willen of kunnen bijdragen aan de realisatie van het Natuurnetwerk. Ze verwachten dat burgerinitiatieven alleen in andersoortige natuur geïnteresseerd zijn. Er is niet bewust voor gekozen, maar in de praktijk liggen bijvoorbeeld dan ook de meeste Groene lopers buiten het Overijsselse Natuurnetwerk. Met thema's van het programma SENS ('Natuur in de stad' en 'Groen voor kinderen') stuurt Overijssel wel bewust aan op maatschappelijke initiatieven buiten het Natuurnetwerk. SENS is daarmee min of meer bedoeld als een tegenhanger van

de grote aandacht die uitgaat naar de realisatie van het Natuurnetwerk. De meeste gevonden provinciale regelingen zijn dus niet expliciet: ze sluiten burgerinitiatieven binnen het Natuurnetwerk niet uit maar geven het ook niet expliciet de ruimte, en ze moedigen het niet aan. Daarnaast lijken de meeste provincies er min of meer vanuit te gaan dat het generieke beleid voor het Natuurnetwerk (bijvoorbeeld subsidies voor functieverandering en particulier natuurbeheer) genoeg mogelijkheden biedt voor burgerinitiatieven en dat zij in staat zijn daarvan gebruik te maken, zoals burgerinitiatieven die uitvoeringspartner worden via contracten in Noord-Brabant en Gelderland. Formeel zijn de meeste regelingen binnen het Natuurnetwerk ook toegankelijk voor burgerinitiatieven. Maar in de praktijk kunnen praktische belemmeringen in de weg zitten, onder andere de formele regels die ermee gemoeid zijn. Het komt ook wel voor dat een provincie dergelijke belemmeringen probeert weg te nemen. Zoals de provincie Limburg die de onderlinge samenwerking en organisatie van private landeigenaren voor natuurbeheer in het Nationaal Park de Maasduinen ondersteunt.

19

In hoeverre stimuleer je expliciet burgers en hun initiatieven?

Op welke soort burgerbetrokkenheid richt je je?

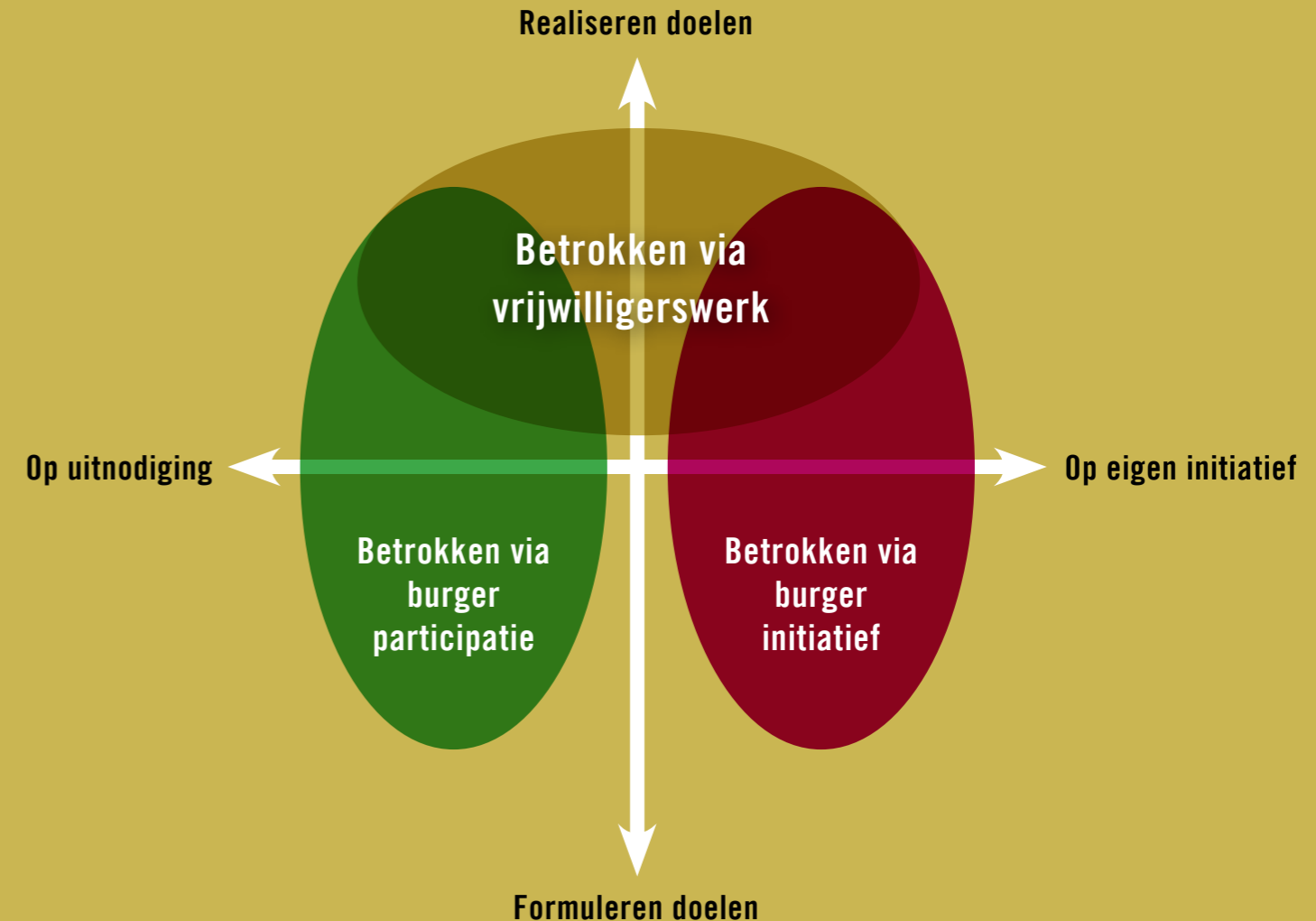
Ten aanzien van burgerbetrokkenheid is er een groot verschil tussen de ambitie om burgerparticipatie te vergroten, om vrijwilligers te faciliteren, of om burgerinitiatief te stimuleren. Mensen kunnen op veel manieren uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij natuur. Bij *burgerinitiatief* ligt het initiatief en de regie bij burgers zelf om door henzelf geformuleerde natuurdoelen te realiseren (zelforganisatie). Soms haken overheden en landschapsorganisaties daarbij aan of faciliteren zij deze burgerinitiatieven bij het realiseren van hun doelen (overheidsparticipatie) (Salverda e.a. 2014). Bij *burgerparticipatie* daarentegen

zijn mensen actief betrokken bij natuurbeheer of -ontwikkeling op uitnodiging van overheden of andere instituties, die grotendeels ook de doelen en kaders daarvoor formuleren. Bij *vrijwilligerswerk* zijn mensen zowel op uitnodiging als op eigen initiatief betrokken en gaat het veelal om het uitvoeren van bestaande (beleids)doelen voor natuur.

Veel provincies scharen vooral vrijwilligerswerk en burgerparticipatie onder de noemer van vermaatschappelijking van natuur. Maar de meeste provincies willen in toenemende mate ook ruimte geven aan burgerinitiatief (zoals de Gelderse Tenderregeling Burgerbetrokkenheid). Een aantal provincies is zich bewust van het essentiële onderscheid tussen burgerparticipatie, vrijwilligerswerk en burgerinitiatief, en beseffen dat burgerinitiatieven als een nieuwe beweging in de samenleving een andere benadering door overheden noodzakelijk maakt. Daarom formuleren zij expliciet een regeling voor (groene) burgerinitiatieven (zoals Noord-Brabant en Groningen).

De meeste provincies hebben via hun structurele subsidierelaties met natuur- en landschapsorganisaties ruime ervaring met het ondersteunen en stimuleren van groen vrijwilligerswerk en ook steeds meer met participatieprocessen. Hoewel deze relaties in sommige provincies gedeeltelijk financieel zijn afgebouwd, worden ze vaak toch in nieuwe programma's voortgezet (zoals de Groene Motor van Zuid-Holland en Betrekken bij Groen van Noord-Holland).

Hoewel burgerparticipatie en het ondersteunen en stimuleren van vrijwilligerswerk erg belangrijk is, zit hier niet per se de uitdaging voor provincies wat hun rol bij en samenspel met burgers betreft. Burgerparticipatie en vrijwilligerswerk liggen zoals gezegd meestal in het verlengde van het overheidsbeleid waardoor er nauwelijks echte verschuiving in rolverdeling tussen overheid en burgers

Verskillende vormen van burgerbetrokkenheid

plaatsvindt. De uitdaging voor provincies ligt vooral bij het ruimte geven aan en samenwerken met initiatieven van burgers die zelf natuurdoelen formuleren en deze op eigen wijze willen realiseren.

In hoeverre richt je je specifiek op burgerinitiatieven?

Veel provincies richten zich bij de vermaatschappelijking van het natuurbeleid op maatschappelijk initiatief. In de praktijk gaat het dan vaak om het betrekken van het maatschappelijk middenveld, maatschappelijke organisaties en soms individuele agrariërs, ondernemers of burgers. Veel van de regelingen die wij hebben bekeken staan open voor al deze groepen, waaronder dus groene burgerinitiatieven. Voorbeelden hiervan zijn het Programma Nieuwe Natuur in Flevoland, het programma Groen Kapitaal van Noord-Holland, het programma Samenhang Economie en Samenleving (SENS) van Overijssel en het kennis- en ontwikkelprogramma Leren door doen van Zuid-Holland. Burgers kunnen dan met hun initiatieven meedoen binnen het programma, maar zijn niet specifiek de doelgroep.

Provinciale programma's of regelingen die specifiek gericht zijn op groene burgerinitiatieven

- Gemeente-impuls groen burgerinitiatief (Noord-Brabant)
- Budget Mens en Natuur (Groningen)

Soms is er ook expliciete aandacht voor burgerinitiatieven en ontwikkelen provincies een regeling uitsluitend om burgerinitiatieven te stimuleren en ondersteunen. Zoals de regeling Gemeente-impuls voor Groen burgerinitiatief (die binnen het bredere programma Natuur en Samenleving valt) van Noord-Brabant en het

budget Mens en Natuur van de provincie Groningen. Expliciete aandacht geven aan groen burgerinitiatief is zinvol, omdat burgerinitiatief fundamenteel verschilt van burgerparticipatie en vrijwilligerswerk, en een andere houding en benadering van provincie-ambtenaren vraagt. En de uitdaging voor provincies bij het zoeken naar een nieuwe rolverdeling tussen overheid en burgers zit vooral in het ruimte geven aan en samenwerken met initiatieven van burgers die zélf natuurdoelen formuleren en deze op eigen wijze willen realiseren.

Hoe kijk je naar burgerinitiatieven: als een middel of een doel?

Zie je burgerinitiatief als een *middel* om provinciale natuurdoelen te bereiken, zoals meer groen, hogere biodiversiteit of hogere landschapskwaliteit? Of zie je het als een *doel op zich* dat burgers meer actief betrokken zijn bij (hun) natuur en landschap, met allerlei positieve effecten op natuur, landschap, leefbaarheid, sociaal welzijn etc. die daar mogelijkwijs uit kunnen voortvloeien? Dit is een belangrijke vraag binnen de zoektocht van veel provincieambtenaren die met groene burgerinitiatieven te maken krijgen.

Bij het programma Groene Lopers van Overijssel worden kleinschalige initiatieven van mensen ondersteund die over het algemeen in bescheiden mate bijdragen aan meer groen. Maar er zijn vaak wel veel mensen betrokken bij deze initiatieven en ook veel nieuwe doelgroepen haken aan. Hier wordt burgerbetrokkenheid vooral als doel op zich gezien, met allerlei (kleine) bijdragen aan leefbaarheid, welzijn, inclusiviteit etc. Er worden geen 'groene meters gemaakt', maar dat is voor de provincie niet erg omdat er wel meer betrokkenheid bij en draagvlak voor natuur in brede zin bij veel mensen wordt gegenereerd. Bij het programma Groen kapitaal van Noord-Holland wordt de bijdrage van maatschappelijke initiatieven wel als een middel gezien om de provinciale doelen te realiseren. Maar dan wel in brede zin, dus gekoppeld aan de maatschappelijke

effecten van natuur. Er wordt dan verwacht dat groene maatschappelijke initiatieven bijdragen aan doelen in de zorg, werkgelegenheid, recreatie etc. Ook in Flevoland verwacht de provincie dat de maatschappelijke initiatieven die zij ondersteunt binnen het programma Nieuwe Natuur bijdragen aan de natuurdoelen van de provincie, maar dan gaat het wel om verbrede natuurdoelen (aan de hand van de 4 kijkrichtingen op natuur: vitale natuur, beleefbare natuur, functionele natuur en inpasbare natuur). En bij het Overijsselse programma SENS wordt gewerkt vanuit de gedachte dat je ook heel goed via andere maatschappelijke doelen kunt bijdragen aan betrokkenheid en draagvlak voor natuur en landschap. Provincies die niet alleen kijken naar de fysieke bijdrage van burgerinitiatieven aan natuur en landschap, maar ook naar niet-fysieke bijdragen zoals draagvlak, betrokkenheid, actief burgerschap etc., zullen eerder de waarde zien van burgerinitiatieven dan provincies met een smallere kijk. Zij zien dat burgerinitiatief op de een of andere (vaak indirecte) wijze bijdraagt aan de brede doelen van de provincie als geheel.

Over het algemeen zijn ambtenaren gewend om alleen vanuit de eigen provinciale doelen te kijken naar de waarde van maatschappelijk initiatief. Bij netwerksturing en zelfsturing gaat het echter niet alleen om de overheidsdoelen, maar ook om de doelen die maatschappelijke initiatieven zelf formuleren, en hoe je elkaar daarin kunt vinden of versterken. Het helpt ambtenaren als ze een duidelijke provinciale sturingsfilosofie achter zich hebben, die stimuleert om de eigen doelen wat losser te laten om zodoende beter te kunnen samenwerken met maatschappelijke initiatieven. Zoals in Zuid-Holland, waar binnen het groene domein wordt gewerkt vanuit de gedachte van 'Netwerkend werken', die ervan uitgaat dat de overheid alleen in samenwerking met anderen aan maatschappelijke opgaven kan werken en dat een overheid daarvoor doelen ruim moet formuleren of los moet hanteren. En ook Overijssel heeft met het programma Overijssels Bestuur

20xx nagedacht over haar nieuwe dienstbare rol aan de samenleving. Deze nieuwe sturingsfilosofie geeft ambtenaren de mogelijkheid om de eigen doelen minder voorop te stellen. In dit licht is het zinvol om het stimuleren en ondersteunen van groene burgerinitiatieven als een doel op zich te zien, waarmee breed (integraal) en indirect kan worden bijgedragen aan provinciale (natuur)doelen. Het minder voorop stellen van de eigen provinciale doelen biedt meer mogelijkheden voor netwerksturing en zelfsturing. Het helpt ambtenaren om dit concreet in de praktijk te brengen als dit duidelijk in een nieuwe provinciale sturingsfilosofie wordt geformuleerd.

Rollen bij groene burgerinitiatieven

Welke soort rol(len) neem je?

Voortvloeiend uit de vraag of je burgerinitiatief ziet als middel om provinciale doelen te realiseren of als doel op zich, ontstaat er een palet aan provinciale rollen die je in een bepaalde situatie kunt nemen bij een groen burgerinitiatief. De vier hoofdcategorieën van rollen die een provincie kan vervullen, kunnen als volgt worden geduid:

1. de kaderstellende provincie, waarbij het provinciale beleid het uitgangspunt is voor het handelen van de provincie;
2. de uitnodigende provincie, waarin de provincie zich richt op het aanjagen en mobiliseren van burgers om actief te worden met eigen initiatieven;
3. de mee-ontwikkende provincie, waarbij de provincie actief meedoet met de uitvoering van burgerinitiatieven, of de uitvoering hiervan deels op zich neemt (zonder het als overheid over te nemen, want dan is het geen burgerinitiatief meer); en

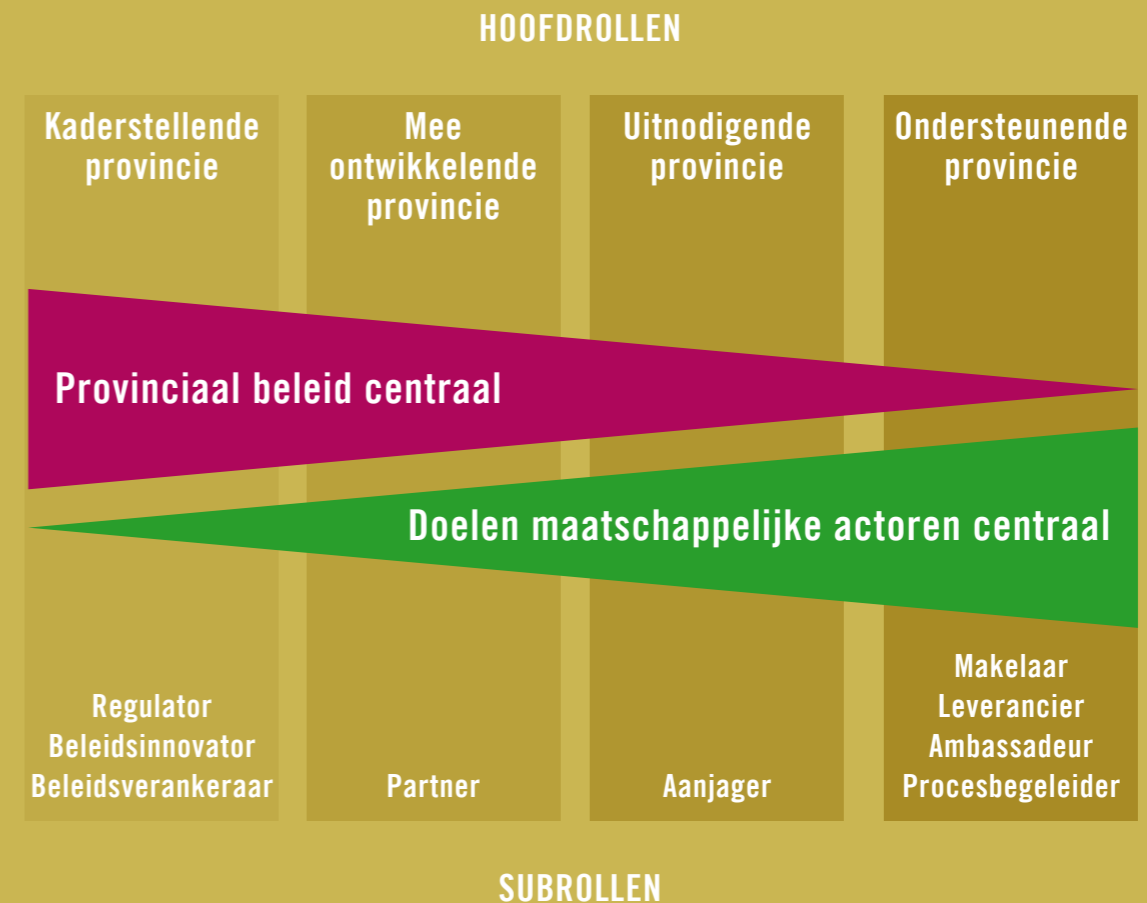
4. de ondersteunende provincie, waarbij de provincie aansluit bij (doelen van) burgerinitiatieven en reageert op gezochte steun door burgerinitiatieven.

Deze rollen kunnen worden geplaatst aan de hand van wiens doelen centraal staan. De kaderstellende provincie redeneert vanuit het provinciale beleid, terwijl de ondersteunende provincie de doelen van de burgerinitiatieven voorop stelt. De uitnodigende en mee-ontwikkelde provincie redeneert doorgaans vanuit de doelen van zowel het provinciale beleid als het maatschappelijk initiatief (zie figuur).

Het onderscheid dat hier is gemaakt, is puur theoretisch analytisch van aard. Provincies kunnen in de praktijk meerdere rollen tegelijkertijd vervullen en ook kan de provinciale rol in de tijd veranderen. Bijvoorbeeld, bij het uitnodigen van burgerinitiatieven, denkt de provincie ook na over toetsingscriteria (kaderstellende rol). En de provincie kan eerst uitnodigen en vervolgens ondersteunen en uiteindelijk zelfs mee gaan ontwikkelen.

Bij de vier genoemde hoofdrollen zijn verschillende sub-rollen te onderscheiden die provinciale medewerkers in hun werkpraktijk kunnen oppakken. Het blijkt dat provinciale medewerkers de mee-ontwikkelende rol momenteel (nog) niet oppakken. Terwijl de uitnodigende en ondersteunende rollen al wel veel vaker voorkomen in de praktijk. Dat betreft dan met name de subrollen van makelaar, leverancier (van financiering, kennis, ervaring, etc.), ambassadeur en aanjager. De kaderstellende rol komt vooral in beeld in de vorm van het stellen van criteria en voorwaarden bij financiële regelingen waarmee de provincie groene burgerinitiatieven wil stimuleren of ondersteunen.

De mogelijke rollen van provincies bij burgerinitiatieven

In de figuur hiernaast geven we een aantal voorbeelden van rollen die ambtenaren binnen de provincies Limburg, Noord-Brabant en Zuid-Holland hebben opgepakt bij het omgaan met groen burgerinitiatief. Dat blijken alleen uitnodigende, ondersteunende en kaderstellende rollen te zijn. Zoals eerder gezegd nemen ambtenaren niet of nauwelijks een mee-ontwikkende rol. Bij Noord-Brabant hebben de voorbeelden betrekking op de subsidieregeling Gemeente-impuls voor Groen Burgerinitiatief en het bijbehorende leernetwerk voor gemeenten. Bij Limburg gaat het om de (afgebouwde) subsidieregeling Leefbaarheid en Groen en de inmiddels gestopte Digitale en Fysieke leeromgeving. En voor Zuid-Holland zijn de voorbeelden afkomstig van twee pilots met groene burgerinitiatieven binnen het Programma Leren door Doen.

Neem je een directe of indirecte rol?

Provincies kunnen bovenstaande rollen zelf oppakken, maar ook indirect vervullen door bijvoorbeeld gemeenten of maatschappelijke organisaties als intermediairs in te schakelen. Maar een dergelijke indirecte rol is eigenlijk alleen van toepassing bij de uitnodigende of ondersteunende provincie. Mee-ontwikkelen en kaderstellen is vooral een aangelegenheid van de provincie zelf. Dat geldt ook voor de ambassadeursrol. En aangezien de meeste rollen in elkaars verlengde liggen en soms ook tegelijkertijd kunnen spelen, lijkt het handig om als provincie bij alle vier de hoofdrollen in bepaalde mate directe betrokkenheid te hebben.

Maar sommigen provincies vragen zich af waarom je als provincie de ondersteunende en uitnodigende rollen zelf zou oppakken, ervanuit gaande dat intermediaire organisaties, die vaak dichterbij initiatieven staan, het misschien wel beter kunnen. Het zou volgens hen dan inefficiënt zijn als de provincie het zelf zou gaan doen. Anderen zien daar juist wel een directe rol voor de provincie. Bijvoorbeeld omdat je als provincie ook graag voeling en betrokkenheid hebt bij initia-

Verschillende rollen van de provincies Limburg, Noord-Brabant en Zuid-Holland

Uitnodigende provincie

Aanjager

Uitnodigen van burgers en intermediaire organisaties om projecten in te dienen die in aanmerking kunnen komen voor provinciale subsidie.
(Limburg en Noord-Brabant)

Aanjager

Uitnodigen van burgers en intermediaire organisaties om projecten in te dienen die in aanmerking kunnen komen voor provinciale subsidie.
(Limburg en Noord-Brabant)

Aanjager

Actieve burgers en ondernemers mobiliseren door dialoog via de Digitale en fysieke Leeromgeving.
(Limburg)

Ondersteunende provincie

Leverancier

Financieel ondersteunen van burgerinitiatieven en intermediaire organisaties via subsidieregelingen of pilots.
(Limburg, Noord-Brabant en Z-Holland)

Makelaar

Organiseren van leernetwerk voor gemeenten.
(Noord-Brabant)

Makelaar

Digitale en fysieke Leeromgeving opzetten voor maatschappelijke dialoog en kennisuitwisseling.
(Limburg)

Ambassadeur

Publieke aandacht vragen voor twee pilots met burgerinitiatieven.
(Zuid-Holland)

Kaderstellende provincie

Regulator

Formuleren van en toetsen aan subsidiecriteria regelingen.
(Limburg en Noord-Brabant)

Beleidsinnovator

Provinciale contactpersonen voor pilots met burgerinitiatieven gaan in overleg met collega's die over juridische en financiële kaders gaan voor 'fine-tuning' voorwaarden.
(Zuid-Holland)

tieven uit de samenleving, zodat je als overheidsorganisatie relevant en zichtbaar blijft in die samenleving. Daarnaast is een directe relatie ook waardevol als je als provincie wil leren over je positie en houding in de energieke samenleving. Dan zou je niet alleen maar moeten uitbesteden aan intermediaire organisaties. Dat gebeurt bij het programma Leren door doen van Zuid-Holland. In dit pilot-programma is er een soort leergroep van 12 ambtenaren die direct betrokken zijn bij pilots en die hierover van elkaar leren en begeleid worden door experts in de vorm van onderlinge intervisie en storytelling. Een provincie zou ook juist in de eerste fase van een programma meer zelf een rol kunnen nemen en dicht op de uitvoering kunnen zitten, zodat ervan kan worden geleerd en ervaring kan worden opgedaan in nieuwe samenwerkingsrelaties. In latere jaren kun je wellicht meer terugtreden en het meer overlaten aan andere organisaties, wanneer het bijvoorbeeld efficiënter en doelmatiger zou zijn om het 'uit te besteden' aan intermediaire organisaties. Dus wellicht is een soort mix nastrevenswaardig van zelf in verbinding staan met burgerinitiatieven én ondersteuning via intermediaire organisaties. En zo'n mix kan dan veranderen naar gelang de fase van een programma of regeling.

Bij de vraag of je een directe of indirecte rol wilt spelen gaat het er ook om of je als provincie burgerinitiatieven echt goed op je radar wilt hebben. Via natuur- en landschapsorganisaties komt waarschijnlijk maar een deel van de initiatieven in beeld, namelijk de initiatieven die graag iets met beheer doen en dat zijn meestal vrijwilligers die willen mééwerken met bestaande natuur- en landschapsorganisaties. Je mist dan misschien wel de autonome burgerinitiatieven die zelf (los van landschapsorganisaties) dingen willen realiseren. Deze burgerinitiatieven zijn over het algemeen ook actief in de doelformulering. Daarom zou het goed zijn om het niet alleen via de 'deur' van intermediaire organisaties te spelen, maar zou je ook op meer directe manieren kunnen proberen om allerlei soorten

burgerinitiatieven in beeld te krijgen. Om dan vervolgens te kijken wat je daar als provincie in kunt betekenen en welke samenwerkingsrelatie eventueel gewenst en mogelijk is.

Provinciale programma's of regelingen met een directe relatie met groene burgerinitiatieven

- Pilots Leren door doen (Zuid-Holland)
- Programma Nieuwe Natuur (Flevoland)
- Prijsvraag Gouden Roerdomp (Noord-Holland)
- Budget Mens en Natuur (Groningen)
- Programma Groen Kapitaal Noord-Holland

Provinciale programma's of regelingen met een indirecte relatie met groene burgerinitiatieven

- Gemeente-impuls Groen Burgerinitiatief (Noord-Brabant)
- Groene Lopers (Overijssel)
- Tender Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap (Gelderland)

Voor provincies is het bij de (directe of indirecte) rolbepaling ook van belang om te weten wat de specifieke meerwaarde van een provincie kan zijn ten opzichte van andere spelers zoals gemeenten en natuur- en landschapsorganisaties. Van grote meerwaarde blijkt vooral de (directe) provinciale rol waarbij initiatieven met elkaar en andere actoren in contact worden gebracht, zodat ze elkaar

inspireren, van elkaar leren of zodat er kansen voor samenwerking op hoger schaalniveau ontstaan. Zoals de kenniscafé's en het congres Groen Kapitaal die Noord-Holland organiseert, de netwerkbijeenkomsten tussen de verschillende Groene Lopers in Overijssel, het leernetwerk voor Brabantse gemeenten en het idee voor een digitale en fysieke leeromgeving voor groene maatschappelijke initiatieven van de provincie Limburg.

Instrumenten bij groene burgerinitiatieven

We kunnen de regelingen en programma's die provincies ontwikkelen voor groene burgerinitiatieven typeren aan de hand van een indeling in typen instrumenten: financiële, communicatieve, juridische en kennisinstrumenten.

Financiële instrumenten

Vrijwel alle door ons bekeken regelingen zijn te typeren als financiële instrumenten (behalve de Digitale en Fysieke Leeromgeving in Limburg, het leernetwerk voor gemeenten in Noord-Brabant en het Programma Groen Kapitaal in Noord-Holland). Over het algemeen vullen provincies hiermee de uitnodigende rol van *aanjager* in: bijvoorbeeld in de vorm van een prijsvraag of een open subsidieregeling waarbij (latente) burgerinitiatieven worden aangemoedigd om actief te worden (soms op een bepaald aspect of een nieuwe activiteit) door ze een klein bedrag te bieden om op te starten.

Verder zie je dat provincies met deze financiële regelingen hun ondersteunende rol vormgeven (als *leverancier* van financiering). Dat zijn dan vaak dezelfde financiële regelingen waarmee de provincie ook haar aanjagende rol invult. Voorbeelden van kleine, laagdrempelige financiële bijdragen zijn de vouchers voor

initiatieven binnen de Groene Lopers (Overijssel) en de Prijsvraag De gouden roerdomp (Noord-Holland). Voorbeelden van grotere projectsubsidies zijn de Gemeente-impuls voor groen burgerinitiatief (Noord-Brabant) en het Programma Leefbaarheid en Groen (Limburg). Voorbeelden van een financiële bijdrage op maat (na gesprek/onderhandeling) zijn de Pilots met burgerinitiatieven binnen het programma Leren door doen (Zuid-Holland) en de realisatieovereenkomsten met initiatieven binnen het programma Nieuwe Natuur (Flevoland).

Voorbeelden Financiële instrumenten

Financiële prikkel of ondersteuning

- Gemeente-impuls Groen Burgerinitiatief (Noord-Brabant)
- Pilots Leren door doen (Zuid-Holland)
- Prijsvraag Gouden Roerdomp (Noord-Holland)
- Programma Nieuwe Natuur (Flevoland)
- Groene Loper vouchers (Overijssel)
- Programma Leefbaarheid en Groen (Limburg)
- Budget Mens en Natuur (Groningen)
- Tender Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap (Gelderland)

Communicatieve instrumenten

Verschillende van de door ons bekeken programma's en regelingen kunnen ook worden getypeerd als communicatief instrument. Onder communicatieve instrumenten verstaan we dat een provincie één op één met een burgerinitiatief meedenkt en adviseert. Dat betekent dat een provincie gekoppeld aan een bepaalde

regeling ondersteuning biedt door mee te denken met en te adviseren van burgerinitiatieven (in de rol van *leverancier* van informatie, kennis en ervaring). Dit gebeurt bijvoorbeeld binnen het Programma Nieuwe Natuur (Flevoland), de Pilots Leren door Doen (Zuid-Holland) en de Prijsvraag De gouden roerdomp (Noord-Holland).

Voorbeelden Communicatieve instrumenten

Meewerken en adviseren

- Programma Nieuwe Natuur (Flevoland)
- Prijsvraag Gouden Roerdomp (Noord-Holland)
- Pilots Leren door doen (Zuid-Holland)
- Budget Mens en Natuur (Groningen)
- Digitale en Fysieke Leeromgeving (Limburg)
- Programma groen kapitaal (Noord-Holland)

Kennisinstrumenten

Bij sommige van de door ons bekeken regelingen en programma's is ook het organiseren van kennisuitwisseling en onderling leren opgenomen. Onder kennisinstrumenten verstaan we leerprocessen en het onderling leren en uitwisselen. Hiermee vervult een provincie de (ondersteunende) rol van *makelaar*. Voorbeelden hiervan zijn initiatievenplatform binnen het Programma Nieuwe Natuur (Flevoland), het leernetwerk voor gemeenten dat gekoppeld is aan de Gemeente-impuls voor groen burgerinitiatief (Noord-Brabant), de netwerkbijeenkomsten tussen de Groene Lopers (Overijssel) en de Fysieke en digitale leeromgeving (Limburg). Met deze leeromgeving wilde de provincie digitaal (o.a. via Facebook) en via bijeenkomsten een maatschappelijke dialoog met burgers en ondernemers organiseren over

de betekenis van natuur en om deze partijen zodoende te mobiliseren om actief bij te dragen aan natuur. Ook het programma Groen kapitaal van Noord-Holland bestaat grotendeels uit het organiseren van bijeenkomsten (kenniscafe's en congres) waar kan worden uitgewisseld en van elkaar kan worden geleerd.

Voorbeelden Kennisinstrumenten

Organiseren van onderling leren en uitwisselen

- Leernetwerk Gemeente-impuls (Noord-Brabant)
- Netwerkbijeenkomsten Groene Lopers (Overijssel)
- Fysieke en digitale leeromgeving (Limburg)
- Programma Nieuwe Natuur (Flevoland)
- CoP bij de tender Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap (Gelderland)

Juridische instrumenten

Provincies kunnen ook sturen met de juridische voorwaarden en criteria die zij hanteren binnen een financiële regeling voor groene burgerinitiatieven. Hanteer je losse criteria en voorwaarden of juist strakke, door bijvoorbeeld voorwaarden te koppelen aan het realiseren van inhoudelijke doelen of met een hoge verantwoordingsplicht? Met zulke juridische instrumenten bepaal je voor een deel hoe je als provincie je kaderstellende rol invulling geeft (zowel de rol van *regulator* als de rol van *beleidsinnovator*). Geef je veel ruimte aan de veelsoortigheid aan initiatieven door globale of open voorwaarden te stellen (innovator)? Of probeer je gericht te sturen door gedetailleerde kaders en criteria aan de initiatieven te stellen (regulator)?

Een voorbeeld van sturen met zo'n juridische instrument is door in de subsidievoorwaarden op te nemen dat een burgerinitiatief zich moet melden bij de gemeente en waar mogelijk samenwerkt met lokale groene organisaties (zoals bij het Budget Mens en Natuur van Groningen). Een ander voorbeeld zijn de criteria waarmee de binnengekomen initiatieven in Flevoland zijn beoordeeld, zoals haalbaarheid, juridische en financiële risico's, draagvlak voor het project, uitvoeringstermijn, multiplier effect en kansen voor economische ontwikkeling. Maar over het algemeen valt op dat de criteria in de regelingen van provincies voor groene burgerinitiatieven vrij open zijn geformuleerd en ook de gevraagde verantwoording relatief los wordt gelaten. Dit is een manier van werken die goed past bij de sturingsstijl van netwerksturing en zelfsturing. Zo wordt bij de Gemeente-impuls voor groen burgerinitiatief van de provincie Noord-Brabant geselecteerd op volgorde van binnenkomst van de aanvragen en is een verantwoording in de vorm van een fotoverslag voldoende. En bij de provincie Zuid-Holland is 'storytelling' een belangrijk onderdeel van de verantwoording. Deze provincies proberen zo tegemoet te komen aan en beter aan te sluiten bij de weerbarstige praktijk van burgerinitiatieven. De kunst van het aansluiten bij burgerinitiatieven is dat je niet primair vanuit de eigen provinciale doelen redeneert en vandaaruit criteria en voorwaarden formuleert. De kunst is ook dat je burgerinitiatieven probeert te helpen in hun eigen streven, en mogelijk daardoor vervolgens ook je eigen doelen (iets) dichterbij kunt brengen. Een aantal provincies probeert dus in eerste instantie de criteria zo veel mogelijk open te formuleren. Dat is ook vaak de opdracht die beleidsmedewerkers krijgen van GS bij het ontwikkelen van nieuw beleid voor groene burgerinitiatieven. Maar deze opdracht strookt niet altijd met de opdracht die de medewerkers van juridische zaken meestal hebben, namelijk het zo veel mogelijk verantwoordbaar maken van de regelingen. Daar loopt het binnen provincies vaak mis, dat er tegenstrijdige opdrachten zijn en dat het dus intern niet goed is afgestemd op elkaar. Daar

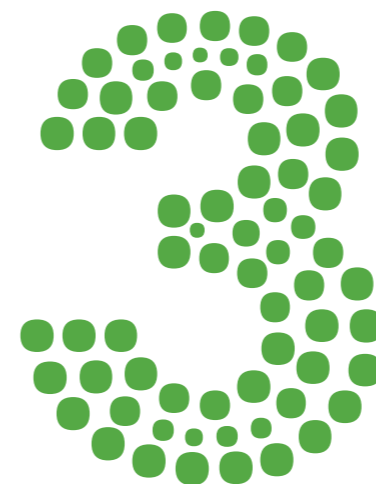
ligt nog een hele uitdaging binnen provincies, die juist door het bestuur zou moeten worden opgepakt.

Voorbeelden Juridisch instrumenten

Criteria voor selectie en verantwoording

- Verantwoording door storytelling bij de Pilots 'Leren door doen' (Zuid-Holland)
- Selectie criterium 'wie het eerst komt, die het eerst maalt' en minimale verantwoording (bv. een fotoverslag) bij de Gemeente-Impuls voor Groen burgerinitiatief (Noord-Brabant)
- Selectiecriteria haalbaarheid, draagvlak, multiplier, etc. bij initiatieven Programma Nieuwe Natuur (Flevoland)

38

Voorbeelden van hoe provincies omgaan met groene burgerinitiatieven

Drenthe

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Drenthe heeft wel een (globale) visie op burgerbetrokkenheid bij natuur, maar is niet echt gefocust op burgerinitiatief. Drenthe heeft sinds 2014 een nieuwe natuurvisie getiteld Gastvrije Natuur (provincie Drenthe, 2014). Doordat de beleidsvisie zo globaal blijft, is er ruimte voor verschillende interpretaties op de werkvloer hoe de provincie Drenthe zich zou willen opstellen

39

richting burgerinitiatieven: enerzijds zou de provincie Drenthe niet méér op burgerinitiatieven hoeven in te zetten dan de wijze waarop dit nu gebeurt via aansturing door Landschapsbeheer Drenthe en via een provinciale regeling voor dorpsinitiatieven. En anderzijds, zou hier bovenop wel extra provinciaal beleid gewenst zijn dat meer vertrekt vanuit de wensen en behoeften van burgerinitiatieven zelf.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

Drenthe heeft via Landschapsbeheer Drenthe een programma voor het betrekken van burgers bij natuur (Regeling Streekbeheer). Landschapsbeheer Drenthe vormt het loket voor burgers en het programma eist cofinanciering van gemeenten (momenteel zijn 6 gemeenten betrokken). Het programma is op natuur- en landschapsonderhoud gericht, en op burgerbetrokkenheid, dus breder dan burgerinitiatief. Drenthe heeft daarnaast de regeling Dorpsinitiatieven en leefbaarheid, ook op basis van cofinanciering met gemeenten, waar burgers aanspraak kunnen maken op het ondersteunen van dorpsinitiatieven. In de periode 2014-2015 werden 5 projecten voor natuur gehonoreerd, maar die projecten zijn niet aan te merken als burgerinitiatief maar als projecten voor burgerbetrokkenheid. Het gaat namelijk veelal om bestaande natuurorganisaties die met vrijwilligers werkdagen in de natuur organiseren of cursussen geven.

Rollen

De provincie Drenthe vervult een ondersteunende en uitnodigende rol ten aanzien van projecten voor burgerbetrokkenheid, en vult deze rollen via een indirecte relatie in, namelijk via Landschapsbeheer Drenthe en via gemeenten.

Flevoland 1

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Flevoland heeft geen visie op burgerbetrokkenheid of burgerinitiatief voor natuur op papier. In het coalitieakkoord van de provincie Flevoland staat wel dat initiatieven uit de samenleving belangrijk zijn en dat de provincie daar iets mee moet. De provincie Flevoland vindt de inzet van vrijwilligers, burgers belangrijk, en ziet burgerinitiatief daarbij als een van de vormen. Als burgerinitiatieven bij de provincie aankloppen, worden zij over het algemeen naar beste vermogen doorverwezen naar één van de intermediairs zoals bijvoorbeeld de gemeente, landschapsbeheer en terreinbeheerders. Evenwel, konden burgerinitiatieven in 2013 wel meedoen met het Programma Nieuwe natuur, waarin de provincie een directe relatie aangaat met burgerinitiatieven.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

Het doel van het Programma Nieuwe natuur is om een duurzame verbinding te realiseren tussen natuur, burger en landschap, via een open planproces, bottom up via een open aanvraag voor maatschappelijke initiatieven, verspreid door heel Flevoland, met nadruk op de stedelijke omgeving en beleefbare natuur en landschap. Flevoland heeft daarmee met het Programma Nieuwe natuur iedereen in Flevoland uitgenodigd om met ideeën te komen voor de realisatie van nieuwe natuur in Flevoland. Ook burgerinitiatieven, en particulieren konden zich melden. Het Programma Nieuwe natuur betrof eenmalige financiering, waarbij de provincie geld, andere middelen en directe ondersteuning biedt aan de initiatiefnemers. Er zijn niet veel burgerinitiatieven op afgekomen; wel individuen, terreinbeheerders, maatschappelijke organisaties, agrariërs en enkele bedrijven en coalities tussen deze partijen. Het blijkt dat er bij de particulieren best veel ondersteuning nodig is vanuit het provinciale apparaat. Ieder project (ook

die van de terreinbeherende organisaties) heeft een provinciale accountmanager gekregen.

Het Programma Nieuwe Natuur is voor een deel aanvullend op het Natuurnetwerk: een deel van de initiatieven ligt erin en een deel erbuiten. De provincie heeft geen uitgesproken mening over waar het geld bij voorkeur ingezet moet worden wat dit betreft.

Rollen

Met het Programma Nieuwe Natuur vervult de provincie een directe uitnodigende rol in de vorm van een prijsvraag, en een directe ondersteunende rol door te makelen en financieren. Een incidentele ondersteunende rol vervulde de provincie door het meewerken aan een filmpje voor crowdfunding. Voor het Programma Nieuwe Natuur is een website met informatie (kennisinstrument) opgezet. De projectvoorstellen zijn getoetst (kaderstellende rol) door de provincie en een externe adviescommissie. Er was van tevoren een meetlat opgesteld (op inhoud: natuur en leefbaarheid van die natuur, statenvoorstel). Een provincie medewerker merkt op dat de houding binnen de provincie is verschoven van een puur kaderstellende rol (dat past niet) naar een meer ondersteunende rol (door te zoeken naar ruimte binnen de doelstellingen van de provincie).

Friesland

Beleidsvisie en sturingsstijl

Opvallend voor de provincie Friesland is dat de rol voor actieve burgers in het coalitieakkoord voor veel beleidsterreinen wordt genoemd, behalve bij natuur.

Burgerinitiatieven lijken een kleine rol te spelen in natuurbeleid. Het natuurbeleid is vooralsnog erg vanuit de overheid gericht op ecologie.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

De Natuurvisie staat nog helemaal aan het begin van het proces en het is nog niet duidelijk of hierin een rol wordt weggelegd voor burgerinitiatieven. Burgerinitiatieven worden tot nu toe vooral gezien als iets extra's, als iets incidenteels dat mooi meegenomen is voor natuur. Friesland heeft wel programma's voor dorpsinitiatieven en burgerinitiatieven vanuit het leefbaarheidsdossier (zoals Streekwerk en Leader). Dat loopt door in de toekomst en de provincie is hiermee erg actief.

Rollen

De provincie Friesland vervult nu een ondersteunende rol voor burgerinitiatieven via programma's die zijn gekoppeld aan het programma Vitaal Platteland (Leader en Streekwerk).

Gelderland 2

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Gelderland is bezig met het ontwikkelen van een visie op haar rol in de energieke netwerksamenleving. In het coalitieakkoord staat dat de provincie maatschappelijke initiatieven en dus ook burgerinitiatieven wil faciliteren. Op verschillende beleidsterreinen (Natuur, Landschap, Sport en Leefbaarheid) wordt synchroon gewerkt aan een visie op het omgaan met burgerinitiatieven en de uitwerking daarvan. Het verschilt per beleidsterrein of dat vooral gaat over burgerinitiatieven of breder over maatschappelijke initiatieven. Bij Natuur en Land-

schap is de focus meer dan bij de andere beleidsterreinen gericht op burgerinitiatieven. Binnen dit beleidsterrein heeft de provincie een bijeenkomst georganiseerd met intermediaire organisaties, gemeenten en burgerinitiatieven om te bekijken hoe dit het beste kan worden aangepakt.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

De provincie heeft in 2016 een tenderregeling opgezet voor projecten die burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap stimuleren. Gelderland kiest daarbij voor vernieuwing van de aansturing van intermediaire organisaties die burgers en vrijwilligers faciliteren. Traditionele subsidiestromen en prestatiecontracten naar intermediaire organisaties worden afgebouwd, maar de provincie ontwikkelt daarnaast een open tendersysteem voor projecten om de betrokkenheid van burgers te vergroten. Gelderland wil via deze tender nieuwe spelers bereiken, zowel maatschappelijke organisaties als burgerinitiatieven zelf. Het betreft 0,5 mln Euro per jaar; 5000 Euro per initiatief en 50.000 Euro per projectvoorstel van intermediaire organisaties. Het is de bedoeling de regeling laagdrempelig te houden, maar het moet in ieder geval wel gaan om projecten die kunnen voortbestaan ook na het stoppen van de subsidie en die een bijdrage leveren aan natuur en landschap. Dat kan in het Natuurnetwerk, maar dat hoeft niet.

Rollen

Met de tenderregeling zet de provincie in op een uitnodigende en ondersteunende rol die vooral indirect is via intermediairs. Aangezien de tender ook direct toegankelijk is voor burgerinitiatieven, neemt de provincie ook een directe rol. In de ondersteunende rol is de provincie vooral leverancier van geld, en na het opzetten van een community of practice ook van kennis. Het doel van de community of practice is niet alleen extern gericht op het uitwisselen van kennis tussen

burgerinitiatieven maar ook intern gericht op kennisuitwisseling ten behoeve van de provincie zelf. De indirecte ondersteunende rol via de structurele subsidies voor intermediairs blijft in mindere mate bestaan. De provincie neemt geen mee-ontwikkende rol. Als kaderstellende provincie is er een regulerende rol in de vorm van voorwaarden binnen de tenderregeling. De provincie treedt (nog) niet op als innovator. Mogelijk wordt dit opgepakt, als er signalen uit de community of practice komen dat hier behoefte aan is.

Groningen 3

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Groningen heeft in 2016 een uitvoeringsstrategie opgesteld over hoe 'natuur er meer voor mensen kan zijn' aan de hand van de beleidsnotitie 'Uitvoering Groene Burgerinitiatieven' (2016). Al in de beleidsnota Natuur (2013) benoemt de provincie Groningen haar waardering voor en erkenning van groene burgerinitiatieven, die de provincie meer ruimte wil geven (o.a. door natuurregelingen eenvoudiger te maken), omdat dat beter is voor de natuur (beleving). Met de beleidsnotitie 'Uitvoering van Groene Burgerinitiatieven' benoemt de provincie concreter hoe de provincie de rol van groene burgerinitiatieven en die van de provincie zelf ziet. Doel van de beleidsnotitie is om aan de maatschappelijke ontwikkelingen en de activiteiten van burgers in landschap en natuur tegemoet te komen. De provincie wil graag: a) nieuwe groene burgerinitiatieven die bijdragen aan een groene, duurzame leefomgeving stimuleren, faciliteren en ondersteunen; b) de actieve inzet van burgers zo goed en verantwoord mogelijk laten aansluiten bij natuur- en landschapsdoelen op gebied van behoud, herstel en beheer.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

De provincie heeft binnen het Programma Landelijk Gebied in 2015 en 2016 het budget 'Mens en natuur' beschikbaar gesteld om groene burgerinitiatieven te steunen waarbij er kleine bijdragen kunnen worden aangevraagd. Het gaat om €100.000,- per jaar voor circa 10-15 initiatieven. Doel hiervan is toename van bewustwording, betrokkenheid en draagvlak onder burgers voor natuur en landschap. Ook verwacht de provincie meer en betere natuur en landschap, meer leefbaarheid, sociale cohesie en sociaal kapitaal. Voorwaarde voor het ontvangen geld van de provincie is dat een bewonersinitiatief waar mogelijk samenwerking zoekt met natuurorganisaties, en dat het initiatief bekend wordt gemaakt bij de gemeente en op een website van 'CMO Stam' wordt geplaatst (een kennisinstituut dat burgerkracht in Noord-Nederland stimuleert).

Rollen

Via het budget Mens en Natuur zet de provincie Groningen vooral in op een uitnodigende en ondersteunende rol. De provincie beschrijft haar rol bij burgerinitiatieven nadrukkelijk als een vraaggerichte benaderingswijze. Verder kan de rol van de provincie zeer divers zijn en hoeft het in principe niet alleen om geldelijke steun te gaan. Het kan ook gaan om: meedenken met initiatiefnemers projecten inhoudelijk verbreden, verbindingen leggen met andere initiatieven of partijen, zaken uitzoeken die bijv. op juridisch vlak liggen, eventuele obstakels wegnemen, en/of door bijdragen in natura (arbeidscapaciteit, kennis of grond). Groningen neemt met het budget Mens en Natuur een directe rol in, omdat initiatieven direct bij de provincie hun aanvraag indienen.

Limburg 4 5

Beleidsvisie en sturingsstijl

In de provincie Limburg is de beleidsvisie gericht op de vermaatschappelijking van natuur in brede zin, burgerinitiatieven maken daar onderdeel vanuit. De visie op burgerinitiatieven gaat ervan uit dat de provincie burgerinitiatieven niet met financiële middelen (regelingen, programma's) wil 'pamperen'. In het Provinciale Omgevingsplan (POL, 2014) heeft de provincie Limburg de beleidslijn 'Verankerung natuur in de samenleving' geformuleerd, die ook in de nieuwe beleidsvisie voor natuur, die Limburg momenteel ontwikkelt, een rol speelt. Hierin verwoordt de provincie dat van burgers en bedrijven in toenemende mate verwacht wordt dat zij zelf het initiatief nemen om zorg te dragen voor natuur. De ambitie is dat deze vermaatschappelijking ook een bijdrage levert aan de provinciale natuurdoelen.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

Limburg ontwikkelde in 2015 een digitale en fysieke leeromgeving in het kader van de vermaatschappelijking van het natuurbeleid. Een ambtenaar organiseerde via een digitaal platform en fysieke bijeenkomsten discussies over de betekenis van natuur om zo partijen te mobiliseren en te zorgen dat burgers en ondernemers elkaar konden ontmoeten en van elkaar konden leren. Ook wilde de provincie bestaande kennis en informatie delen om maatschappelijke initiatieven te ondersteunen. De Leeromgeving heeft tot nu toe, naast enkele fysieke bijeenkomsten met maatschappelijke partijen en gemeenten in Limburg, een Facebook pagina opgeleverd: Hart in het Groen. In 2016 heeft de provincie besloten de Digitale en Fysieke Leeromgeving niet verder door te ontwikkelen. Limburg heeft geen directe subsidieregeling meer voor burgerinitiatieven. De tot 2015 lopende subsidieregeling Leefbaarheid en Groen, waarmee groene burgerinitiatieven wer-

den ondersteund die ook bijdroegen aan sociale doelen zoals sociale cohesie, is afgebouwd. Reguliere regelingen voor beheer van natuur staan evenwel open voor iedereen, ook burgers. Limburg ondersteunt nog wel intermediaire organisaties die burgerbetrokkenheid en burgerinitiatief faciliteren.

Rollen

De provincie koos bij de Leeromgeving nadrukkelijk voor uitnodigende en ondersteunende rollen zonder financiering te bieden. Ambtenaren die vanuit hun netwerk incidenteel contacten onderhouden met groene burgerinitiatieven, nemen rollen in zoals procesbegeleider. Bij burgerinitiatieven die zich bezig houden met natuurrealisatie en / of natuurbeheer en daarvoor natuurbeheersubsidies aanvragen heeft de provincie een rol als financier en regulator.

Noord-Brabant **6a** **6b**

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Noord-Brabant heeft een natuur- en landschapvisie 2012-2022, getiteld 'Uitnodigend groen' (2013), waarin de provincie naast de bestaande natuurorganisaties en terreinbeheerders ook nieuwe partijen wil uitnodigen om samen vorm te geven aan het natuurbeleid. De provincie Noord-Brabant houdt, ondanks de eerdere bezuinigingen vanuit het rijksbeleid, de ambitie overeind om het oorspronkelijke Natuurnetwerk in zijn geheel te realiseren. De provincie doet een beroep op de samenleving om hieraan mee te werken. De provincie wil zoveel mogelijk meebewegen met initiatieven van maatschappelijke partijen. Daarom nodigt Brabant onder andere externe partijen uit de gebiedsregie op zich te nemen voor de realisatie van delen van het Natuurnetwerk (Provincie Noord-Brabant, 2012). Ook burgerinitiatieven zijn hierbij welkom. Een van de

opgaven in de beleidsvisie is: 'Natuur verankerd in de samenleving'. De provincie wil meer ruimte geven aan burgers en ondernemers voor initiatieven op het gebied van natuur en landschap om hiermee het gevoelde eigenaarschap voor natuur te vergroten en investeringen in natuur (tijd, kennis, geld) te versterken (Provincie Noord Brabant, 2014b) en heeft hiervoor het programma Natuur en Samenleving opgezet.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

'Natuur en Maatschappij' is een van de pijlers van het programma Natuur en Samenleving, waarmee de provincie het aantal initiatieven van burgers en maatschappelijke partners wil vergroten en meer en beter groen in de leef- en werkomgeving wil ontwikkelen. Hierbij hoort onder andere de regeling Gemeente Impuls voor Groen Burgerinitiatief. Met de regeling Gemeente Impuls wil de provincie groene burgerinitiatieven stimuleren, door gemeenten verder te helpen bij hun ambities en samenwerking met actief burgerschap. Hiervoor was in 2015 300.000 Euro beschikbaar. De subsidie was bedoeld voor projecten die gemeenten indienen, en was gericht op zowel het stimuleren van nieuwe groene burgerinitiatieven als het versterken van bestaande groene burgerinitiatieven (Provincie Noord-Brabant 2014b). Naast de subsidie is er een Leernetwerk voor gemeenten opgezet, waarin gemeenten met elkaar uitwisselen en leren omtrent actief burgerschap en andere thema's rondom Natuur en Samenleving. De subsidieregeling Gemeente Impuls is momenteel afgerond; het Leernetwerk voor gemeenten bestaat nog wel.

Rollen

Met de Gemeente Impuls kiest de provincie voor een indirecte ondersteunende rol, die bestaat uit financiering van concrete burgerinitiatieven die door gemeenten worden aangedragen, maar ook uit facilitering van het onderling leren en

uitwisselen door gemeenteambtenaren die deelnemen aan het Leernetwerk. De provincie vervult daarnaast ook de rol van ambassadeur.

Noord-Holland 7 8 9

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Noord-Holland heeft geen beleidsvisie die specifiek gericht is op burgerinitiatieven en natuur. De provincie heeft wel een Agenda Groen (2013) waarin staat: 'Wij willen bewoners, private partijen, maatschappelijke organisaties en andere overheden verleiden om samen met ons tot nieuwe allianties, nieuwe financiële constructies en gebiedsgerichte oplossingen te komen.' Met het concept Groen Kapitaal wil de provincie biodiversiteit een brede maatschappelijke betekenis geven. De provincie wil hiermee met name bestaande natuur- en landschapsorganisaties en andere maatschappelijke organisaties (zoals LTO) aan zich binden, om partijen in de samenleving te verleiden om gezamenlijk een gezonde en aantrekkelijke (groene) woon- en werkomgeving te creëren.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

De provincie Noord-Holland is met het programma Groen Kapitaal op zoek gegaan naar nieuwe mogelijkheden om de biodiversiteit in de provincie te verbeteren. De provincie kijkt hiermee vooral buiten de bestaande natuurgebieden. Begin 2015 is een start gemaakt door allerlei maatschappelijke partijen samen te brengen tijdens het congres Groen Kapitaal, met als doel om op zoek te gaan naar verbindingen tussen natuur, landbouw, bedrijven, de stad en water. Met een verklaring onderstreepten een aantal maatschappelijke organisaties het belang van biodiversiteit en de wil om hier werk van te maken. De dag werd afgesloten met de uitreiking van de prijsvraag De Gouden Roerdomp waarmee de provincie

nieuwe maatschappelijke natuurinitiatieven wil stimuleren. Vervolgens heeft de provincie een aantal thema's benoemd waar winst te behalen is. Het gaat om: 1) een groene gezonde leefomgeving, 2) een groenblauwe dooradering, 3) een groene (landbouw)economie en 4) de provincie als groene koploper met het eigen areaal. In 2016 heeft de provincie kenniscafés georganiseerd rond deze thema's waarmee zij organisaties en mensen via voorbeelden wil inspireren om aan de slag te gaan. Per thema worden andere doelgroepen uitgenodigd. Noord-Holland zet hier vooral in op ontmoeting en uitwisseling tussen maatschappelijke organisaties en niet per se op burgerinitiatief. Eind 2016 organiseerde de provincie wederom de prijsvraag De Gouden Roerdomp en het congres Groen Kapitaal.

Voor het ondersteunen van vrijwilligers bij natuur- en landschapsbeheer heeft de provincie Noord-Holland het Programma Betrekken bij Groen waar natuurorganisaties projecten kunnen indienen. Doel van dit programma is om 'meer mensen actief te betrekken bij de groene leefomgeving van Noord-Holland'. Hiermee wil de provincie bijdragen aan de realisatie van het provinciale doel uit de Agenda Groen om 'een groene, aantrekkelijke en toegankelijke Provinciale Groenstructuur' in Noord-Holland te realiseren. De provincie Noord-Holland subsidieert dit programma jaarlijks met 6 ton. De provincie geeft de inhoudelijke wensen en financiële kaders aan voor een jaarwerkplan. De natuurorganisaties bepalen zelf de invulling van het plan door projecten te formuleren die zij willen uitvoeren.

Rollen

De provincie Noord-Holland vervult een indirecte en ondersteunende rol bij het programma Betrekken bij Groen dat gericht is op groen vrijwilligerswerk. De contacten met burgers en hun initiatieven lopen bij dit programma via de

natuurorganisaties, en niet via de provincie. Bij het programma Groen Kapitaal neemt de provincie een directe en uitnodigende rol door het samenbrengen van maatschappelijke partijen om natuur te verbinden met andere thema's en functies. Hiervoor is geen financiële regeling opgezet, maar is er wel wat budget voor het organiseren van ontmoeting (prijsvraag, kennis cafés, congres). Hierbij ziet de provincie Noord-Holland een aanjagersrol voor zichzelf. Middelen daarvoor zijn het delen van kennis en inspirerende voorbeelden.

Overijssel 10 11

Beleidsvisie en sturingsstijl

In de provincie Overijssel staan in het coalitieakkoord 'Samenleving aan zet' afspraken over het betrekken van de samenleving in het algemeen. Overijssel heeft ook het Programma Bestuur 20xx en het communicatietraject Jij & Overijssel waarmee provinciebreed wordt nagedacht over de nieuwe rol van de provincie in de energieke samenleving en veel energie wordt gezet op het betrekken van burgers bij de uitvoering van beleid. Er is geen aparte visie t.a.v. groene burgerinitiatieven, maar de uitkomsten van een onderzoek naar de beleving van natuur onder de inwoners van Overijssel worden voor het beleidsthema natuur en landschap gezien als belangrijke vertrekpunten.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

In aansluiting op dit natuurbelevingsonderzoek is in 2016 een verkennend programma gestart: versterking Samenhang Economie, Natuur en Samenleving (SENS). SENS is een verkennend traject van projecten en samenwerking rond de thema's natuur, economie en samenleving, o.a. uitgevoerd met pilots. Een voorbeeld van een project is de prijsvraag Groen, Groener, Groenst. Daarnaast

organiseert Overijssel sinds 2014 de zogenaamde Groene Lopers die specifiek op bewonersinitiatieven zijn gericht. De provincie Overijssel zit in de kerngroep, samen met IVN en Landschap Overijssel, en vertegenwoordigers van de lokale Groene Lopers. In zo'n lokale Groene Loper worden bewonersinitiatieven met elkaar verbonden en zijn er bijeenkomsten waar zij met elkaar kunnen uitwisselen en van elkaar kunnen leren. De initiatieven kunnen financiële ondersteuning krijgen door middel van vouchers die de provincie beschikbaar stelt. De organisatie en begeleiding van een Groene Loper heeft de provincie uitbesteed aan IVN en Landschap Overijssel die hierbij samenwerken met een lokale trekker. Daarnaast is er een Leernetwerk waarin de provincie, IVN, Landschap Overijssel en de trekkers van de lokale Groene lopers, maar ook anderen, elkaar ontmoeten om van elkaar te leren en voor uitwisseling. Er is niet bewust voor gekozen maar in de praktijk liggen de meeste initiatieven van de Groene lopers buiten het Natuurnetwerk. De thema's van SENS ('Natuur in de stad' en 'Groen voor kinderen') sturen wel aan op initiatieven buiten het Natuurnetwerk. Daarmee is SENS min of meer een tegenhanger van de grote aandacht die uitgaat naar het Natuurnetwerk.

Rollen

De provincie neemt bijvoorbeeld met de prijsvraag 'Groen, Groener, Groenst' (een project binnen SENS) een direct uitnodigende rol. Indirect nodigt de provincie uit via de netwerkbijeenkomsten van de Groene Lopers waar mensen, organisaties en gemeenten worden gevraagd om voorbeelden te laten zien die uitnodigend voor anderen kunnen werken. Ook de ondersteuning van de bewonersinitiatieven binnen een Groene Loper verloopt indirect via IVN en Landschap Overijssel. Er is sprake van een makelaarsrol door verbindingen te leggen tussen de lokale trekkers van de Groene Lopers in de vorm van netwerkbijeenkomsten en van een leverancierrol door geld beschikbaar te stellen in de vorm van procesgeld voor de lokale trekkers en vouchers voor de initiatieven.

Utrecht

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Utrecht heeft sinds 2013 een natuurvisie, getiteld Natuurbeleid 2.0. Utrecht (Provincie Utrecht, 2013). Deze is o.a. gericht op burgerbetrokkenheid bij natuur. De provincie zet vooral in op het betrekken van vrijwilligers, maar wil ook nadrukkelijk ruimte bieden voor initiatieven van bewoners. De provincie Utrecht ziet daarbij vooral een rol voor intermediaire organisaties, zoals natuur- en landschapsorganisaties en gemeenten.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

In 2016 is Utrecht gestart met het ontwikkelen van een programma voor burgerbetrokkenheid via projecten van intermediaire organisaties over natuur in en rond de stad. Het gaat het om een provinciale bijdrage van 100.000 euro voor 4 jaar. Een helpdesk/expertisecentrum moet als een soort leeromgeving gaan fungeren. Vooral intermediaire organisaties gaan de projecten doen.

Rollen

De provincie Utrecht wil met het nieuwe programma vooral indirect sturen via intermediaire organisaties. Utrecht heeft daarmee vooral een indirecte ondersteunende rol richting bewonersinitiatieven. Op het moment dat de ondersteuning goed is geregeld wil de provincie Utrecht er nog actiever mee aan de slag gaan en ook burgerinitiatieven gaan stimuleren en uitnodigen. Dat is de volgorde die de provincie Utrecht graag wil aanhouden.

Zeeland

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Zeeland ondersteunt momenteel alleen ad hoc burgerinitiatieven. Dat lijkt vooralsnog meer te gebeuren vanuit een visie op natuur(beheer) en niet vanuit de beleidswens om maatschappelijke betrokkenheid te vergroten of burgerinitiatieven te stimuleren. Zeeland werkte in 2016 wel aan een nieuwe Natuurvisie. In de stakeholders- en publieksbijeenkomst(en) tijdens de totstandkoming van deze Natuurvisie gaf een meerderheid van de deelnemers aan maatschappelijke initiatieven op het gebied van natuur belangrijk te vinden. Dergelijke initiatieven kunnen bijdragen aan betrokkenheid bij en kennis over de natuur, waardoor ook het draagvlak voor natuur en natuurbeleid wordt vergroot. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is volgens de Kadernota Natuurvisie (2016) dat maatschappelijke initiatieven niet mogen worden beschouwd als middel om overheidsdoelen te behalen. Het gaat om een doel op zich, waarbij deze in meer of mindere mate bijdragen aan versterking van de biodiversiteit, aldus de Natuurvisie.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

De provincie Zeeland financiert alleen ad hoc groene burgerinitiatieven met geld. Met het verschijnen van de Kadernota Natuurvisie ligt nu voor of er een specifiek programma of regeling moet worden ontwikkeld.

Rollen

Tijdens de consultatierondes voor de Natuurvisie werd aangegeven dat veel natuurinitiatieven vanuit de maatschappij niet tot uitvoering komen vanwege het ontbreken van kennis, kunde en/of middelen. Te denken valt aan het ontbreken van praktische kennis ten aanzien van beheer of inrichting, onbekendheid met

diverse wet- of regelgeving, of gebrek aan mankracht en/of financiën. De provincie Zeeland overweegt nu drie keuze mogelijkheden voor ondersteuning van maatschappelijke initiatieven op het gebied van natuurbeheer en -ontwikkeling (Provincie Zeeland, 2016): 1. De Provincie ziet voor zichzelf geen rol weggelegd in het ondersteunen van maatschappelijke initiatieven op het gebied van natuurbeheer en -ontwikkeling. Burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn zelf goed in staat hun ideeën ten uitvoer te brengen zonder hulp van de Provincie. Er zijn voldoende organisaties met expertise die burgers, bedrijven en (andere) maatschappelijke organisaties kunnen helpen bij het realiseren van hun natuurinitiatieven (geen directe ondersteuning maatschappelijke initiatieven). 2. De Provincie neemt een actieve rol op zich ten aanzien van natuurinitiatieven vanuit de maatschappij en onderzoekt met betrokken maatschappelijke partijen hoe een centraal informatie- en ondersteuningspunt voor maatschappelijke natuurinitiatieven het meest effectief en efficiënt ingericht kan worden (oprichten ondersteuningspunt maatschappelijke initiatieven). 3. Idem als keuze 2, waarbij de Provincie tevens financiële middelen beschikbaar stelt voor maatschappelijke natuurinitiatieven die bijdragen aan de biodiversiteitsdoelstelling en de vergroting van betrokkenheid van de samenleving. Daarnaast onderzoekt de Provincie met betrokken maatschappelijke partijen de mogelijkheden van de vorming van een fonds waaruit maatschappelijke natuurinitiatieven ondersteund kunnen worden.

Zuid-Holland 12 13

Beleidsvisie en sturingsstijl

De provincie Zuid-Holland heeft in haar Beleidsvisie Groen (2013), toen duidelijk werd dat het rijk ging bezuinigen op natuur en gezocht werd naar nieuwe

beheer- en verdienmodellen voor natuur en landschap, ingezet op het idee van Netwerkend werken. Medewerkers werkzaam binnen het thema Water en Groen, die al veel extern netwerken, beseften dat de provincie niet kon volstaan met alleen regelgeving en subsidieverlening. De provincie wilde een positie verkrijgen in maatschappelijke netwerken van partijen met eigen ambities en doelen, door aansluiting te vinden bij deze maatschappelijke ambities en initiatieven (Provincie Zuid-Holland, 2013). Dit betekende voor provinciale ambtenaren dat zij goed aangehaakt moesten zijn bij allerlei maatschappelijke netwerken en hierin moesten leren meebewegen en samenwerken. Van deze maatschappelijke initiatieven verwacht de provincie vooral een bijdrage aan natuur en landschap buiten het Natuurnetwerk.

Beleidsprogramma of regeling (instrumenten)

In dit kader heeft Zuid-Holland het pilotprogramma Leren door doen opgezet. De provincie zette met pilots bewust in op directe relaties met maatschappelijke initiatieven, waarvan twee gericht op groene burgerinitiatieven, om samen te leren en te doen. Deze twee burgerinitiatieven zijn zowel met geld als met ambtelijke begeleiding ondersteund. Verder is met een digitaal ontwikkelplein en fysieke leerbijeenkomsten veel kennis en ervaring gedeeld tussen de ambtenaren die betrokken waren bij de pilots, en is er een cultuuromslag van Netwerkend werken in gang gezet. Na deze en andere proeftuinen is de provincie Zuid-Holland in 2016 aan het zoeken naar een meer structureel beleid voor groene maatschappelijk initiatieven.

Daarnaast financiert de provincie Zuid-Holland het Programma De Groene Motor, dat wordt uitgevoerd door Landschap & Erfgoed Zuid-Holland en dat vooral gericht is op vrijwilligerswerk in het groen en burgerbetrokkenheid in brede zin. Binnen de Groene Motor bestond tijdelijk een voucherregeling, waarbij vrijwilligersgroepen een bedrag van 500,- of 1000,- aan konden vragen.

Rollen

Met de pilots Leren door doen neemt de provincie een directe ondersteunende rol aan richting burgerinitiatieven via de volgende subrollen: ambassadeur, leverancier (van zowel kennis als geld), makelaar (zowel kennis als mensen) en procesbegeleider. De provincie vervult met de contactpersonen per pilot niet alleen extern maar ook intern een rol als kennismakelaar. Extern, door regelmatig kennisbijeenkomsten te organiseren voor provinciale medewerkers, de burgerinitiatieven van de pilots en andere externe partijen. En intern, door een digitaal ontwikkelplein op intranet waar provincie-medewerkers kennis kunnen delen en door bijeenkomsten tussen de pilotbegeleiders en medewerkers die betrokken zijn bij financiële en juridische regelingen. De provincie vervulde de rol van innovator door nieuwe financiële regelingen met een juridische inbedding te creëren voor de pilots. Op verdere innovatie wordt door de pilotbegeleiders vanuit praktijkervaringen wel aangedrongen, maar dit blijft nog lastig. Met de Groene Motor neemt de provincie een indirecte uitnodigende en ondersteunende rol aan door Landschap & Erfgoed Zuid-Holland in staat te stellen om vrijwilligers in het groen te stimuleren om actief te worden (met vouchers en in natura).

Conclusies

Op basis van de inventarisatie van de provinciale beleidsvisies, programma's en regelingen voor groene burgerinitiatieven, kunnen we het volgende concluderen en aanbevelen:

8 provincies wel, 4 (nog) niet

Acht provincies vanuit het groene domein programma's en regelingen hebben geformuleerd waarmee zij o.a. groene burgerinitiatieven willen stimuleren en ondersteunen. Dit doen zij in het licht van hun ambitie om het natuurbeleid te vermaatschappelijken, een van de opgaven die provincies en Rijk in het Natuurpact hebben geformuleerd (naast het realiseren van het Natuurnetwerk Nederland en het halen van de internationale natuurdoelen). De eerste stappen hiervoor werden vanaf 2013 gezet door Zuid-Holland, Noord-Brabant, Flevoland en Overijssel. Later volgden Limburg, Noord-Holland, Groningen en Gelder-

land. Voor de provincies Zeeland, Utrecht, Drenthe en Friesland hebben we geen specifieke programma's of regelingen gevonden voor groene burgerinitiatieven in het kader van de vermaatschappelijking van het natuurbeleid. In deze provincies zijn er (net als in de meeste andere provincies) wel al langer programma's om bewonersinitiatieven of dorpsinitiatieven op het platteland of voor thema's als leefbaarheid en duurzaamheid te stimuleren. Maar vaak worden deze niet bewust vanuit het natuurdomein benut voor de vermaatschappelijking van het natuurbeleid of voor stimuleren en ondersteunen van groene burgerinitiatieven specifiek.

In de kinderschoenen en experimenteren

In de meeste provincies staat het beleid voor groene burgerinitiatieven nog in de kinderschoenen. Ook in provincies die inmiddels al langer specifieke programma's of subsidieregelingen hebben geformuleerd voor het stimuleren en ondersteunen van groene burgerinitiatieven (zoals Noord-Brabant en Zuid-Holland) zijn de precieze verhouding tot en doelen en aanpak ten aanzien van burgerinitiatieven nog in beweging. De meeste provincies zijn zich er wel van bewust dat de omgang met groene burgerinitiatieven andere sturingsstijlen vraagt dan het reguliere natuurbeleid, zoals het faciliteren van zelfsturing of samenwerking in netwerken. Zuid-Holland en Overijssel kiezen daarom voor pilots waarmee ze kunnen experimenteren met nieuwe sturingsstijlen en rollen. Op basis van de opgedane ervaringen willen zij hun strategie nader bepalen.

Expliciete nieuwe sturingsfilosofie waardevol

Sommige provincies formuleren expliciet een nieuwe kijk op hun rol in de energieke samenleving. Zoals Overijssel met het programma's Bestuur 20xx en het communicatietraject Jij & Overijssel, en Zuid-Holland met de visie Netwerkend werken. Andere provincies formuleren in meer globale termen in coalitieakkoor-

den of in beleidsnotities dat zij het belangrijk vinden dat de energieke samenleving meer ruimte krijgt om bij te dragen aan maatschappelijke doelen. Voor provincieambtenaren die te maken krijgen met groene burgerinitiatieven blijkt het kunnen refereren aan een nieuwe sturingsstijl en rol van de provincie in een expliciet programma van zeer grote waarde. Het is daarom zinvol om als provincie expliciet een sturingsfilosofie te formuleren waarin nieuwe sturingsstijlen als netwerksturing en zelfsturing worden gestimuleerd, zodat ambtenaren deze sturingsstijlen in de praktijk beter handen en voeten kunnen geven.

Natuur zo breed mogelijk aanhaken

De meeste provincies proberen de vermaatschappelijking van het natuurbeleid breed aan te vliegen. Bijvoorbeeld door het natuurbeleid niet alleen te richten op biodiversiteitsdoelen en het natuurnetwerk maar door natuur te koppelen aan allerlei andere maatschappelijke waarden en doelen, zoals dat binnen het programma Groen Kapitaal van Noord-Holland gebeurt. Hoe breder de vermaatschappelijking van natuur wordt ingestoken, hoe meer ruimte er doorgaans wordt gecreëerd voor groene burgerinitiatieven. Dit betekent naast ruimte voor brede maatschappelijke natuurbeelden ook aanhaken bij beleid voor burgerinitiatieven in aanpalende beleidsterreinen en ruimte geven aan burgerinitiatieven zowel binnen als buiten het Natuurnetwerk. De meeste programma's en regelingen van provincies werken ook vanuit een breder kader aan de vermaatschappelijking van natuur, zoals de tender Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap van Gelderland. En af en toe wordt bewust aangehaakt bij aanpalende beleidsdomeinen. Bijvoorbeeld bij bestaande leefbaarheidsprogramma's, zoals het budget Mens en Groen van Groningen dat onderdeel is van het Programma Landelijk Gebied en dat vanuit jarenlange ervaring binnen dit leefbaarheidsdomein nu expliciet budget beschikbaar stelt voor groene burgerinitiatieven. Het is strategisch om aan te haken bij bestaande programma's en regelingen binnen andere

beleidsdossiers (zoals leefbaarheid en duurzaamheid), bijvoorbeeld omdat ambtenaren hier al meer en langer contacten en ervaringen hebben met burgerinitiatieven. Natuur moet dan wel meer integraal worden benaderd, in verbinding met andere maatschappelijke doelen en met de maatschappelijke waarden van natuur duidelijk op het netvlies. Maar het blijkt nog best zoeken om linken te leggen met bijvoorbeeld het economische domein, zoals Overijssel probeert met het verkennende pilotprogramma Versterking Samenhang Economie, Natuur en Samenleving en Noord-Holland met het programma Groen Kapitaal. Dit gebeurt wel steeds meer.

Provinciale doelen minder voorop biedt meer ruimte voor burgerinitiatieven

Sommige provincies verwachten dat via burgerinitiatieven en andere maatschappelijke initiatieven (gedeeltelijk) provinciale doelen kunnen worden gerealiseerd. Zij zien burgerinitiatieven dan als een middel om bij te dragen aan de eigen natuurdoelen, zoals bijvoorbeeld Noord-Brabant en Flevoland. Een ander voorbeeld is het programma Groen Kapitaal van Noord-Holland. Maar hier worden de natuurdoelen expliciet gekoppeld aan de brede maatschappelijke waarden van natuur zoals welzijn, gezondheid, economie etc. Andere provincies zien het bieden van ruimte en ondersteuning aan groene burgerinitiatieven meer als een doel op zich, zoals de Groene Lopers van Overijssel. Het gaat dan niet zo zeer om 'groene meters maken', maar om waarden als betrokkenheid, beleving, sociale cohesie, inclusiviteit etc. die met de initiatieven in de Groen Lopers worden gerealiseerd. Hiermee wordt breed (integraal) en indirect bijgedragen aan provinciale (natuur)doelen. Door groene burgerinitiatieven niet als middel maar als een doel op zich te zien, stel je de eigen provinciale doelen minder voorop, hetgeen veel meer ruimte biedt voor netwerksturing en zelfsturing, en dus voor groene burgerinitiatieven.

Ook meer kansen bieden voor burgerinitiatieven binnen het Natuurnetwerk

De meeste provinciale regelingen uit deze inventarisatie sluiten burgerinitiatieven binnen het Natuurnetwerk niet uit, maar stimuleren over het algemeen ook niet dat burgerinitiatieven een rol nemen bij de uitvoering van het Natuurnetwerk. De meeste provincies gaan er bijna als vanzelfsprekend vanuit dat burgerinitiatieven meer iets is voor buiten het Natuurnetwerk. Binnen het Natuurnetwerk zijn de provinciale natuurdoelen zo bepalend dat het lastig is om aan te sluiten bij de doelen van burgerinitiatieven. Buiten het Natuurnetwerk is dat nu makkelijker omdat daar de provinciale groene doelen breder, integraler en globaler worden geformuleerd en/of geïnterpreteerd.

Meer specifieke aandacht voor burgerinitiatief (is vak apart)

Er is in de provinciale beleidsvisies en programma's vooral aandacht voor maatschappelijk initiatief in brede zin en af en toe expliciet voor burgers en hun initiatieven. Meestal wordt burgerinitiatief in de grote ruif van maatschappelijk initiatief geschaard en krijgt het vaak niet heel veel specifieke aandacht. Ook is er vaak aandacht voor burgerbetrokkenheid in brede zin: dan staan burgerparticipatie en vrijwilligerswerk vaak nog voorop, zoals in de programma's De Groene Motor (Zuid-Holland) en Betrekken bij groen (Noord-Holland), maar ook bij de Tenderregeling Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap (Gelderland). Daardoor dreigt soms de aandacht voor de specifieke tak van burgerinitiatief te worden ondergesneeuwd. Er zijn maar weinig regelingen expliciet en uitsluitend voor groene burgerinitiatieven. Voorbeelden hiervan zijn het Budget Mens en natuur in Groningen en de Regeling Gemeente-impuls voor Groen Burgerinitiatief in Noord-Brabant. Expliciete aandacht geven aan groen burgerinitiatief is zinvol, omdat burgerinitiatief fundamenteel verschilt van bur-

gerparticipatie en vrijwilligerswerk, en een hele andere houding en benadering van provincieambtenaren vraagt. De uitdaging voor provincies bij het zoeken naar een nieuwe rolverdeling tussen overheid en burgers zit vooral in het ruimte geven aan en samenwerken met initiatieven van burgers die zélf natuurdoelen formuleren en deze op eigen wijze willen realiseren.

Naast ondersteunen, stimuleren en kaderstellen ook leren mee-ontwikkelen

Provincies zijn vooral betrokken bij burgerinitiatieven in een ondersteunende en uitnodigende rol. Daarbij lopen zij vrijwel altijd aan tegen hun kaderstellende rol. Meestal in de vorm van het stellen van voorwaarden en criteria vanuit het beleid. Maar soms wordt juist gezocht naar de ruimte binnen het beleid en soms ook naar mogelijkheden om de beleidskaders aan te passen. De mee-ontwikkende rol in de vorm van bijvoorbeeld een partnerschap tussen een provincie en een burgerinitiatief komt niet tot nauwelijks voor.

Directe rol om te leren

Provincies gaan bij deze rollen soms een directe relatie aan met burgerinitiatieven, en soms een indirecte. Zij nemen een directe rol omdat ze dan meer feeling krijgen met burgerinitiatieven, hun eigen rollen beter kunnen leren afstemmen en de mogelijkheden kunnen onderzoeken waar burgerinitiatieven een bijdrage kunnen leveren aan het provinciale beleid. Dit is vooral het geval in de begin- of experimenteerfase van een programma omdat een provincie dan graag nog werkenderwijs wil leren over haar eigen rol en de meerwaarde daarvan, zoals bij het programma Leren door doen van Zuid-Holland en het verkennende traject SENS van Overijssel. Indien provincies een indirecte rol inzetten, verwachten ze onder meer dat intermediaire organisaties burgerinitiatieven beter en efficiënter kunnen ondersteunen dan de provincie.

Bovendien hopen sommige provincies een olievlekwerking te realiseren om via gemeenten of natuur- en landschapsorganisaties meer burgerinitiatieven te bereiken, zoals bij de regeling Gemeente-impuls voor Groen burgerinitiatief van Noord-Brabant.

Meedenken en kennisuitwisseling ook heel waardevol (naast geld)

Bij de ondersteunende rol kiezen provincies vaak voor een financiële bijdrage (als leverancier van financiering) en regelmatig ook voor het organiseren van leren en uitwisseling (als makelaar). Bij de uitnodigende rol kiezen provincies vaak voor een financiële prikkel (als aanjager van burgerinitiatief). Provincies zetten daarmee vooral in op financiële instrumenten, maar ook op communicatieve instrumenten en kennisinstrumenten. Voorbeelden van financiële instrumenten zijn subsidies, prijsvragen en vouchers. Communicatieve instrumenten zijn instrumenten waarbij provincieambtenaren met een burgerinitiatief meedenken en advies geven. Kennisinstrumenten zijn vaak gericht op het organiseren van uitwisseling en onderling leren, zoals bijvoorbeeld de Digitale en Fysieke Leeromgeving van Limburg en het Leernetwerk voor gemeenten van Noord-Brabant. De pilots Leren door Doen in Zuid-Holland is ook een voorbeeld van een kennisinstrument maar dan vooral bedoeld voor het interne leren van provinciale ambtenaren. Juridische instrumenten worden vooral gebruikt in de vorm van het stellen van criteria en voorwaarden in de financiële regelingen. We zien dat in de regelingen van de provincies vaak relatief weinig criteria worden gehanteerd, om voldoende ruimte aan de initiatieven te kunnen geven.

Referenties

- Arnouts, R.C.M., D.A. Kamphorst, B.J.M. Arts en J.P.M. van Tatenhove (2012). *Innovatieve governance arrangementen voor het groene domein*. WOT werkdokument 306, WOT Natuur en Milieu, Wageningen.
- Boonstra, F.G., A.L. Gerritsen, M. Pleijte, D.A. Kamphorst en T. Selnes (2012). *Covernotitie Kansen voor Metagovernance in het ruimtelijk domein*. Wageningen: Alterra Wageningen Universiteiten Research Centre.
- Kamphorst, D.A., T.A. Selnes en W. Nieuwenhuizen (i.v.). *Vermaatschappelijking van natuurbeleid. Een verkennend onderzoek bij drie provincies*. Technical report (WOT).
- Meuleman, L. (2008). *Public Management and the Metagovernance of Hierarchies, Networks and Markets; The Feasibility of Designing and Managing Governance Style Combinations*. PhysicaVerlag, Heidelberg.
- Ministerie van EZ en IPO (2013). *Natuurpact ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland*. Den Haag.
- Ministerie van EZ (2014). *Natuurlijk verder*. Rijksnatuurvisie 2014. Den Haag.
- PBL (2012). *Natuurverkenning 2010-2040. Visies op de ontwikkeling van natuur en landschap*. Den Haag.
- PBL (2015). *Evaluatie van het Natuurpact. Een voorstel voor een evaluatiekader*. PBL-notitie. PBL-publicatienummer: 1633.
- Provincie Drenthe (2014). *Gastvrije natuur*. Natuurvisie 2040.
- Provincie Groningen (2013). *Beleidsnota Natuur*.
- Provincie Groningen (2016). *Beleidsnotitie Uitvoering Groene Burgerinitiatieven*.
- Provincie Limburg (2014). *Provinciaal Omgevingsplan Limburg*.
- Provincie Noord-Brabant (2013). *Uitnodigend groen*.
- Provincie Noord-Holland (2013). *Agenda Groen*.
- Provincie Utrecht (2013). *Natuurbeleid 2.0*. Utrecht.

- Provincie Zeeland (2016). *Natuurvisie Zeeland 2016-2022*. Kadernota.
- Provincie Zuid-Holland (2013). *Beleidsvisie Groen*.
- Salverda, I., M. Pleijte en A. Papma (2013). *Meenvoudige overheidssturing in open, dynamische en lerende netwerken*. Alterra, Wageningen UR.
- Salverda, I. en M. Pleijte (2015). *Provincies en groene burgerinitiatieven*. Alterra, Wageningen UR.
- Steen, M. van der, M. van Twist, N. Chin-A-Fat & T. Kwakkelstein (2013). *Pop-up publieke waarde*. Den Haag: NSOB.

BIJLAGE 1 Provinciale programma's en regelingen voor groene burgerinitiatieven

Hoewel we met ambtenaren van alle provincies hebben gesproken hebben we 13 programma's en regelingen van 8 provincies in onze quick scan opgenomen. Het doel was niet om een compleet beeld te schetsen, maar om vernieuwende aanpakken te vinden voor burgerinitiatieven binnen het groene domein. En om hierbij de verschillende mogelijkheden grofweg te benoemen en de achterliggende keuzes te duiden. Van de 13 programma's of regelingen zijn er 2 afgerond (groen gemarkeerd), 9 lopend (rood), is er 1 in de experimenteer- of opbouwphase (blauw) en 1 tussentijds stopgezet (geel).

In deze quick scan hebben we voor de provincies Zeeland, Utrecht, Drenthe en Friesland geen provinciale programma's of regelingen gevonden waarmee de provincies burgerinitiatieven in het groene domein stimuleren. In deze provincies zijn er (net als in de meeste andere provincies) wel al langer programma's om bewonersinitiatief of dorpsinitiatieven op het platteland of voor thema's als leefbaarheid en duurzaamheid te stimuleren. Voorbeelden hiervan zijn de Regeling Iepen Mienskipfunns van Friesland en de Regeling Dorpsinitiatieven leefbaarheid van Drenthe. Hoewel hier waarschijnlijk ruimte is voor groene burgerinitiatieven hebben we dergelijke regelingen niet opgenomen in deze inventarisatie omdat ze niet vanuit het natuurdomein als zodanig worden benut voor de vermaatschappelijking van natuur. Ook hebben we een aantal door provincies genoemde programma's niet in de inventarisatie opgenomen omdat deze vanuit intermediaire organisaties worden opgepakt en waarbij de provincie slechts optreedt als financier, zoals de Regeling Streekbeheer van Drenthe van

Landschapsbeheer Drenthe. Tot slot hebben we in deze inventarisatie ook geen aandacht besteed aan de mogelijkheden die het generieke natuurbeleid (voor het Natuurnetwerk) biedt voor groene burgerinitiatieven. Hieronder volgt een korte beschrijving van de 13 lopende, in ontwikkeling zijnde of afgeronde provinciale programma's en regelingen.

1 Flevoland: Programma Nieuwe Natuur

www.flevoland.nl/Dossiers/Nieuwe-Natuur

www.nieuwenatuurfl.nl/home/default.aspx

Doel / inhoud

In oktober 2013 heeft de provincie Flevoland het programma Nieuwe Natuur gestart. De provincie heeft ondernemers, bewoners, terrein beherende organisaties en gemeenten uit Flevoland uitgenodigd om met plannen voor de ontwikkeling van nieuwe natuur te komen. De verbinding tussen mens en natuur en natuur dichtbij de mensen en stedelijke omgeving waren daarbij belangrijke thema's. De provincie stelt grond en middelen beschikbaar om deze initiatieven te helpen realiseren. De grondvoorraad die de provincie had opgebouwd voor de realisatie van de voormalige robuuste verbindingzone Oostvaarderswold is daarvoor ingezet. Met het beschikbare budget (in totaal € 105,8 miljoen) en binnen de geldende kaders wil de provincie de toegevoegde waarde van natuur voor mensen zo groot mogelijk maken.

Soort ondersteuning en looptijd

De looptijd voor het indienen van ideeën liep tussen oktober 2013 en januari 2014. De ideeën die als kansrijk werden beschouwd, 74 in totaal, mochten in een volgende ronde worden uitgewerkt tot volwaardige projectvoorstellen. Daarbij werd nadrukkelijk verzocht om waar mogelijk projectideeën gezamenlijk uit te

werken. Eind augustus 2014 zijn de 74 ideeën in 33 projectvoorstellen uitmond. Uiteindelijk zijn 22 projectvoorstellen goedgekeurd, die op 14 verschillende locaties in Flevoland uitgevoerd worden. Vervolgens is per project het proces gestart van het uitwerken van de plannen naar realisatie. Het programma en de regeling is eenmalig.

Organisatie / uitvoering

Projectindieners, zoals ondernemers, agrariërs, bewoners, terrein beherende organisaties en gemeenten werkten de projecten zelf uit, met ondersteuning van de provincie. Voor de uitvoering staan initiatiefnemers grotendeels zelf aan de lat, tenzij anders overeengekomen. De provincie heeft accounthouders beschikbaar gesteld voor de begeleiding van de projectindieners bij het maken van een plan van aanpak. De accounthouders ondersteunen waar nodig bij werkzaamheden in de fase voorafgaand aan de realisatie.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Bij de realisatie van de natuur is de ecologische waarde ervan belangrijk. Maar de natuur die binnen het programma Nieuwe Natuur wordt gerealiseerd is ook beoordeeld op een aantal andere aspecten, zoals de belevingswaarde. De provincie hanteerde de vier kijkrichtingen van het PBL voor de inhoudelijke beoordeling van de projecten (vitale natuur, beleefbare natuur, functionele natuur en inpasbare natuur). Daarnaast werden criteria gehanteerd als haalbaarheid, draagvlak in de omgeving voor de realisatie van het natuurproject en de kans dat het voorgestelde natuurproject ook binnen een acceptabele periode gerealiseerd kan worden.

2 Gelderland: Tender Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap

www.gelderland.nl/Burgerbetrokkenheid-bij-natuur,-groen-en-landschap

Doel/inhoud

Met de Tenderregeling Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap wil de provincie drie doelen bereiken: 1) burgers met initiatieven voor natuur, groen en landschap laagdrempelig in staat stellen om deskundigheid binnen te halen 2) mogelijk maken van burgerinitiatieven of van initiatieven van intermediaire organisaties die de betrokkenheid van burgers bij natuur, groen en landschap vergroten en 3) uitwisseling bevorderen van ideeën en ervaringen op dit vlak (provincie Gelderland, 2016).

Soort ondersteuning en looptijd

Gelderland trekt met deze regeling voor de jaren 2016 tot en met 2019 0,5 miljoen euro per jaar uit. Voor doel 1: 5000,- aan burgerinitiatieven voor het inkoop van deskundigheid. Hiervoor is per jaar 100.000,- beschikbaar. Voor doel 2: 50.000,- aan burgerinitiatieven of intermediaire organisaties, te besteden voor nieuwe projecten op het vlak van burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap. En voor doel 3: 50.000,- via een meervoudige aanbesteding te besteden aan de ontwikkeling van een netwerk waarin de goede ideeën en projecten uit 1 en 2 uitgewisseld kunnen worden tussen burgergroepen onderling en met overheden en intermediaire organisaties.

Organisatie / uitvoering

De provincie verleent een financiële bijdrage, rechtstreeks aan burgerinitiatieven (om deskundigheid in te kopen), rechtstreeks of via intermediaire organisaties voor nieuwe projecten, en deels voor netwerkvorming.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Bij de financiering van nieuwe projecten gelden de volgende criteria: Toekenning zal zijn gebonden aan criteria zoals directe betrokkenheid van mensen en maatschappelijke organisaties, de mate van het verantwoordelijk zijn voor natuur, groen en landschap, samenwerking met andere partijen, eigen financiering, kennisverspreiding van de activiteiten en resultaten aan anderen, en bestending van de resultaten (provincie Gelderland, 2016).

3 Groningen: Budget Mens en natuur

Doel / inhoud

De provincie heeft binnen het Programma Landelijk Gebied (PLG2) in 2015 en 2016 het budget 'Mens en natuur' beschikbaar gesteld om bewonersinitiatieven te ondersteunen. Bewonersinitiatieven kunnen zelf rechtstreeks subsidie aanvragen. Doel van het budget is: Toename van bewustwording en draagvlak onder burgers voor natuur en landschap door het stimuleren, faciliteren en ondersteunen van initiatieven van burgers op het gebied van actief beheer, herstel, benutten en beleven van natuur en landschap in de eigen leefomgeving en daarin de samenwerking aangaan met organisaties, onderwijs, ondernemingen en overheden. De provincie verwacht een gemiddeld aantal van ca. 10-15 gehonoreerde projecten in 2016 met een bijdrage van ca. 10.000,- euro.

De subsidie is bedoeld voor lokale initiatiefgroepen van particulieren en anderen, die zich georganiseerd hebben in een werkgroep, en daarin samenwerken met gemeenten en/of maatschappelijke organisaties onder voorwaarde van aantoonbare behoefte en draagvlak van bewoners. De subsidieregeling valt binnen het subsidie- en uitvoeringskader van het Programma Landelijk Gebied 2013-2016. Soort ondersteuning en looptijd

Voor het budget 'Mens en natuur' is €100.000,- per jaar gereserveerd. Dit budget is specifiek bedoeld voor het ondersteunen van lokale groene burgerinitiatieven die bijdragen aan het provinciale beleid met betrekking tot de groene en duurzame leefomgeving, en is daarnaast specifiek bedoeld om nieuwe mogelijkheden op dit gebied te realiseren. Het gaat om projecten waarbij er daadwerkelijk aan uitvoering wordt gedaan.

Organisatie / uitvoering

Voor de provincie Groningen staat het stimuleren en faciliteren van het oppakken van de eigen verantwoordelijkheid voor de groene woon- en leefomgeving centraal. Initiatieven zijn vaak verschillend van aard en vragen ook verschillende vormen van ondersteuning. Dat hangt nauw samen met de fase waarin het initiatief verkeert, de organisatiegraad en vooral de behoefte, kennis en mogelijkheden van de initiatiefnemers. De initiatieven die ondersteuning van de provincie krijgen, dienen in principe van elkaar te leren. Daarvoor is een speciale website van het CMO/Stamm opgericht.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Subsidiecriteria zijn:

- inhoudelijk toetsing van project aan provinciale beleidsdoelen en er is een inhoudelijk en bestuurlijk positief advies gegeven
- inhoudelijke afstemming met gemeenten en een of meerdere groene organisatie(s) heeft aantoonbaar plaatsgevonden en er is aansluiting bij gemeentelijk beleid
- aanvraag betreft het opzetten of opstarten van een project, niet het beheer zelf
- project betreft inrichting van een natuur- of landschappelijk terrein of groene omgeving
- project geeft een hanteerbaar streefbeeld aan voor beheer en hoe beheer op

lange termijn geborgd is

- er is een actieve werkgroep gevormd van bewoners die de uitvoering van het project en het vervolgbeheer actief ter hand neemt
- er is aangegeven hoe de jeugd en onderwijs bij een project betrokken kunnen worden.

4 Limburg: Programma Leefbaarheid en Groen

Doel / inhoud

Met de subsidieregeling Leefbaarheid & Groen wilde Limburg voorbeeldprojecten ondersteunen die gericht zijn op het verbeteren van de leefbaarheid met een accent op actief burgerschap. Het doel was: het verbeteren van de leefbaarheid van de woon- en leefomgeving. Deze regeling vloog niet aan vanuit het natuurbeleid, maar vanuit het grote stedenbeleid, beleid voor achterstandswijken. Projecten werden ondersteund die kwaliteit van de sociale en fysieke woon- en leefomgeving combineerden.

Soort ondersteuning en looptijd

De subsidieregeling Leefbaarheid & Groen is afgebouwd. Het subsidieplafond van de laatste lichting van deze regeling (2013-2015) was €5.853.000. Aanvragen konden worden ingediend door: rechtspersonen (privaatrechtelijk en publiekrechtelijk) behorend tot de doelgroep bewonersorganisaties, verenigingen, instellingen, lokale maatschappelijke organisaties, gemeenten en (overheids-) organisaties die gericht zijn op het verbeteren van de sociale veiligheid.

Organisatie / uitvoering

De provincie Limburg financierde met de regeling direct burgerinitiatieven, maar

ook projecten via gemeenten en bijvoorbeeld intermediaire organisaties, zoals IKL en IVN.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Naast inhoudelijke criteria (sociale en fysieke kwaliteit) golden enkele algemene criteria:

- Het project is een initiatief van burgers of een project waarbij burgers direct betrokken zijn of in geval van sociale veiligheid waar burgers direct belang bij hebben.
- Het project past in het beleid van de betrokken gemeente(n) en wordt door de gemeente(n) ondersteund.
- Het project heeft een aantoonbaar breed draagvlak in het betreffende woongebied.
- Het project heeft een voorbeeldfunctie en dus leereffecten voor toekomstige projecten van dezelfde aard in de regio. Een eindevaluatie van zowel het doorlopen proces als van de inhoud is daarom onderdeel van het project.
- Een project dient uiterlijk 3 maanden na subsidieverlening te starten en heeft een maximale uitvoeringsperiode van 2 jaar.
- Binnen iedere gemeente kunnen in beginsel twee projecten in enig jaar gesubsidieerd worden.

78

5 Limburg: Digitale en fysieke leeromgeving; Maatschappelijke dialoog Hart in het groen

www.facebook.com/hartinhetroen

Doel / inhoud

In het kader van de vermaatschappelijking van het natuurbeleid werkte de pro-

vincie Limburg in 2015 aan de ontwikkeling van een Digitale en Fysieke Leeromgeving: een digitaal platform en fysieke bijeenkomsten. Limburg probeerde hiermee los van bestaande subsidierelaties en institutionele relaties een maatschappelijke dialoog te voeren, over wat mensen belangrijk vinden aan natuur, wat voor ideeën men heeft, welke initiatieven er zijn en wat zij daarin kunnen betekenen. De Leeromgeving is te zien als een zoektocht naar nieuwe potentiële partners in het natuurbeleid. De leeromgeving is bedoeld om deze (nieuwe) burgers en ondernemers bij elkaar te brengen, en kennis en tools aan te bieden.

Soort ondersteuning en looptijd

De Digitale en Fysieke Leeromgeving was verankerd in het POL 2014. De ontwikkeling van de Leeromgeving heeft tot 2016 gelopen. Toen is besloten de leeromgeving niet verder door te ontwikkelen. De Digitale en Fysieke Leeromgeving bood geen financiële ondersteuning, maar beoogde een uitnodigend platform. De provincie wilde online kwalitatief hoogwaardige kennis, betrouwbare informatie, tools en instrumenten aanbieden, mooie voorbeeldprojecten een podium geven en burgers en ondernemers de mogelijkheid bieden om van elkaar te leren. Dit heeft vorm gekregen in de facebook pagina Hart in het groen. Verder zijn er verschillende fysieke bijeenkomsten georganiseerd.

Organisatie / uitvoering

De activiteiten van de provincie waren: het opzetten van dialoog via sociale media, het zoeken naar voorbeeldprojecten die op die site kunnen komen, en het organiseren van bijeenkomsten voor kennisuitwisseling.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Niet van toepassing.

79

6a Noord-Brabant Subsidieregeling Gemeente-impuls voor groen burgerinitiatief

www.brabant.nl/applicaties/regelingen/998_subsidieregeling_natuur_en_samenleving_noord_brabant.aspx

Doel / inhoud

De subsidieregeling Gemeente-Impuls voor Groen Burgerinitiatief verstrekte subsidie aan gemeenten voor projecten gericht op: a. het stimuleren van nieuwe groene burgerinitiatieven; en b. het versterken van bestaande groene burgerinitiatieven. Groen burgerinitiatief werd gedefinieerd als initiatief van individuele of groepjes burgers die zich inzetten voor de groene omgeving. Alleen gemeenten konden subsidie aanvragen. Met de Gemeente Impuls voor Groen Burgerinitiatief wilde de provincie, via gemeenten, burgerinitiatieven ondersteunen die zich richten op het vergroenen van de wijk of leefomgeving. De provincie verwacht dat meer groen in de woon- en werkomgeving de betrokkenheid bij natuur versterkt en dat dit leidt tot een verbetering van de leefbaarheid en de sociale cohesie in de wijken.

Soort ondersteuning en looptijd

De subsidieregeling Gemeente Impuls behelsde 3 ton in 2015. Hiermee heeft de provincie in totaal 11 projecten van gemeenten met burgers ondersteund die bijdragen aan meer groen in de werk- en leefomgeving. Dit zijn voornamelijk projecten voor de ontwikkeling van groene parken, speelterreinen, tuinen in stadswijken, en daarnaast projecten van gemeenten gericht op het stimuleren van burgerbetrokkenheid bij het realiseren van ecologische verbindingen langs wegen (provincie Noord-Brabant 2014a). In 2016 heeft Noord-Brabant een nieuwe regeling Natuur en samenleving vastgesteld, maar daarin is geen nieuwe regeling Gemeente Impuls opgenomen.

Organisatie / uitvoering

Provincie Noord-Brabant voert de regeling zelf uit. Gemeenten vragen subsidie aan.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

De provincie stelt weinig voorwaarden, alleen dat een deel van het bedrag ten goede moet komen aan de daadwerkelijke vergroening van een gebied, om te voorkomen dat al het geld in rapporten of processen verdwijnt. Gemeenten dienen voorstellen in bij de provincie, waarna acceptatie plaats vindt op volgorde van binnenkomst. De provincie hanteerde namelijk het selectie criterium 'wie het eerst komt, die het eerst maalt'.

6b Noord-Brabant: Leernetwerk voor gemeenten

Doel / inhoud

Gemeenten in Noord-Brabant hebben allemaal groene ambities en streven burgerkracht na. De provincie wil gemeenten bij deze ambities ondersteunen om zo bij te dragen aan het bevorderen en ondersteunen van groene burgerinitiatieven. Na een inventarisatie van de behoeften aan ondersteuning bij gemeenten heeft de provincie het Leernetwerk voor gemeenten opgezet. Hiermee brengt de provincie gemeenteambtenaren bij elkaar zodat zij ervaringen kunnen uitwisselen en van elkaar kunnen leren. Op de bijeenkomsten staan de leervragen van gemeenten centraal die zij hebben om bij het samenwerken met burgers verder te komen.

Soort ondersteuning en looptijd

Het Leernetwerk is een serie thematische bijeenkomsten. De eerste bijeenkomst

ging over beheer van openbaar groen door bewoners. De tweede bijeenkomst ging over grootschalige groene burgerinitiatieven die vooral vaak in de dorpen en in de stadsrand zichtbaar zijn. Een derde bijeenkomst ging over de combinatie groen en gezondheid.

Organisatie / uitvoering

De provincie heeft de organisatie van het Leernetwerk uitbesteed aan een adviesbureau die de rol procesbegeleider en organisator van de bijeenkomsten op zich neemt.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Niet van toepassing.

7 Noord-Holland: Prijsvraag De gouden roerdomp

www.landschapnoordholland.nl/nieuws/wie-wint-de-gouden-roerdomp-2016

Doel / inhoud

Met de prijsvraag de Gouden Roerdomp was de provincie Noord-Holland in 2015 op zoek naar nieuwe natuurinitiatieven van burgers en ondernemers. Er hebben zich 45 natuurinitiatieven aangemeld om de strijd om de Gouden Roerdomp in 2015. Deze prijs is uitgereikt op het congres Groen Kapitaal op 11 februari 2015. Het ging om een breed scala aan initiatieven, van daktuinen tot een gezamenlijke buurtmoestuin. De drie meest kansrijke initiatieven presenteerden zich tijdens het congres in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam aan natuurprofessionals, bestuurders, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Ook in 2016 organiseerde de provincie Noord-Holland deze prijsvraag. De meest kansrijke initiatieven mogen zich ook dan presenteren tijdens het tweede congres Groen Kapitaal.

Soort ondersteuning en looptijd

In 2015 organiseerde de provincie Noord-Holland voor het eerst deze prijsvraag, en in 2016 gebeurt dit nogmaals. De prijs biedt de winnaar de mogelijkheid om het initiatief verder te ontwikkelen. Onder andere door een klein geldbedrag, hulp bij het ontwikkelen van een businessplan en het wegwijs worden in de wereld van regelingen en subsidies.

Organisatie / uitvoering

De provincie is uitvoerder. Burgers en ondernemers kunnen hun initiatief aanmelden.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

In 2016 hanteert de provincie de volgende beoordelingscriteria (www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2016/September_2016/Wie_wint_de_Gouden_Roerdomp_2016):

- Impact: In welke fase bevindt het initiatief zich nu? Wat is de impact van het initiatief? Er wordt gekeken naar wat er al bereikt is, maar ook naar wat het initiatief in de toekomst nog kan gaan bereiken.
- Verdienmodel: In hoeverre is het initiatief afhankelijk van publiek geld of donaties? Is er nagedacht over het verdienenmodel waardoor het initiatief is op te schalen en de impact kan worden vergroot?
- Integrale en innovatieve aanpak: Kent het initiatief een integrale aanpak? Kijkt het initiatief over grenzen heen? Betreft het andere disciplines en verrast het?

8 Noord-Holland: Betrekken bij groen

www.landschapnoordholland.nl/betrekkenbijgroen

Doel / inhoud

Doel van het programma Betrekken bij groen is om 'meer mensen actief te betrekken bij de groene leefomgeving van Noord-Holland'. Hiermee wil het programma bijdragen aan de realisatie van het provinciale doel uit de Agenda Groen om 'een groene, aantrekkelijke en toegankelijke Provinciale Groenstructuur' in Noord-Holland te realiseren. Via het programma Betrekken bij Groen kunnen terrein beherende organisaties subsidie krijgen om vrijwilligers te ondersteunen. Hierbij onderscheidt het programma vrijwilligersgroepen voor de volgende werkelden: natuur- en landschapsbeheer; educatie en promotie; weidevogels; overige monitoring- & soortenbescherming; en belangenbehartiging. Binnen Betrekken bij Groen wordt ook een project onderscheiden waarbij particulieren een aanvraag kunnen indienen voor een financiële bijdrage voor hun initiatief t.b.v. de natuur in Noord-Holland. De contacten met burgerinitiatieven lopen via de terreinbeherende organisaties, en niet via de provincie.

Soort ondersteuning en looptijd

Betrekken bij Groen is een jaarprogramma. De provincie Noord-Holland subsidieert dit jaarlijks met € 608.000. Elk jaar dienen de terrein beherende organisaties een subsidieaanvraag in om projecten uit te voeren.

Organisatie / uitvoering

Het jaarlijkse werkplan Betrekken bij Groen wordt uitgevoerd door de samenwerkende terrein beherende organisaties (TBO's) zoals Landschap Noord-Holland en het Goois Natuurreservaat. Als input voor het werkplan geeft de provincie de inhoudelijke wensen en financiële kaders aan. De TBO's bepalen zelf de finan-

ciële verdeling over de uit te voeren projecten. De provincie bepaalt alleen het totale beschikbare budget. De provincie neemt ambtelijk deel aan de Stuurgroep Betrekken bij Groen. Deze stuurgroep bespreekt de voortgang van de uit te voeren projecten.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Het jaarlijkse werkplan voor Betrekken bij Groen wordt getoetst door een subsidieverlener en een beleidsmedewerker van de provincie. De criteria voor particuliere initiatieven worden opgesteld door de TBO's zelf.

9 Noord-Holland: Programma Groen Kapitaal

www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurbeleid/Beleidsprogrammas/Groen_Kapitaal

Doel / inhoud

Met het concept Groen Kapitaal wil de provincie biodiversiteit een brede maatschappelijke betekenis geven. De provincie wil hiermee met name bestaande natuur- en landschapsorganisaties en andere maatschappelijke organisaties (zoals LTO) aan zich binden, om partijen in de samenleving te verleiden om gezamenlijk een gezonde en aantrekkelijke (groene) woon- en werkomgeving te creëren. De provincie Noord-Holland is met het programma Groen Kapitaal op zoek gegaan naar nieuwe mogelijkheden om de biodiversiteit in de provincie te verbeteren. De provincie kijkt hiermee vooral buiten de bestaande natuurgebieden. Begin 2015 is een start gemaakt door allerlei maatschappelijke partijen samen te brengen tijdens het congres Groen Kapitaal, met als doel om op zoek te gaan naar verbindingen tussen natuur, landbouw, bedrijven, de stad en water. Met een verklaring onderstreepten een aantal maatschappelijke organisaties het belang

van biodiversiteit en de wil om hier werk van te maken. De dag werd afgesloten met de uitreiking van de prijsvraag De Gouden Roerdomp waarmee de provincie nieuwe maatschappelijke natuurinitiatieven wil stimuleren. Vervolgens heeft de provincie een aantal thema's benoemd waar winst te behalen is. Het gaat om: 1) een groene gezonde leefomgeving, 2) een groenblauwe dooradering, 3) een groene (landbouw)economie en 4) de provincie als groene koploper met het eigen areaal. In 2016 heeft de provincie kenniscafés georganiseerd rond deze thema's waarmee zij organisaties en mensen via voorbeelden wil inspireren om aan de slag te gaan. Per thema worden andere doelgroepen uitgenodigd. Noord-Holland zet hier vooral in op ontmoeting en uitwisseling tussen maatschappelijke organisaties en niet per se op burgerinitiatief. Eind 2016 organiseerde de provincie wederom de prijsvraag De Gouden Roerdomp en het congres Groen Kapitaal.

Soort ondersteuning en looptijd

Het programma is gestart in 2015 en loopt in ieder geval door tot en met 2017.

Organisatie / uitvoering

De provincie brengt maatschappelijke partijen samen om natuur te verbinden met andere thema's en functies. Hiervoor is geen financiële regeling opgezet, maar is er wel budget voor het organiseren van ontmoeting (prijsvraag, kenniscafés, congres).

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Niet van toepassing.

10 Overijssel: De Groene Lopers

groenelopersoverijssel.nl

Doel / inhoud

Het doel van de Groene Lopers is inwoners van Overijssel meer te betrekken bij inrichting en beheer van hun directe groene woonomgeving, met als onderliggend doel de eigen verantwoordelijkheid voor de omgeving en het duurzaam handelen bij de inwoners te vergroten. Het gaat zowel om groen in de stad als de verbinding met het groen in het buitengebied. Een Groene Loper is een soort bundeling van bewonersinitiatieven die door de provincie financieel worden ondersteund, met vouchers die te verdelen zijn onder de afzonderlijke initiatieven.

Soort ondersteuning en looptijd

Overijssel is in 2014 gestart met de Groene Lopers. De looptijd van de huidige Lopers is tot eind 2016. Onduidelijk is nog of de lopers een vervolg krijgen. De ambitie om er een vervolg aan te geven is wel aanwezig. Er was € 200.000 per jaar beschikbaar voor dit project, waarvan circa € 50.000 per Groene Loper. Hiervan is ongeveer de helft bedoeld voor het organiseren van het proces en de andere helft voor het feitelijk ondersteunen van de verschillende initiatieven via een vouchersysteem (€ 500 of € 1000 per voucher). Er zijn momenteel 6 lopers met elk 10-15 initiatieven.

Organisatie / uitvoering

Voor het Groene Loper project hebben Landschap Overijssel en IVN gezamenlijk de opdracht gekregen om een provinciaal Netwerk te ontwikkelen en te onderhouden. De provincie draait mee in het coördinerend kernteam (bestaande uit Landschap Overijssel, IVN en de provincie). Subsidieaanvragen worden in het kernteam besproken. Begeleiding en organisatie binnen de verschillende Lopers

vindt plaats door Landschap Overijssel, IVN en lokale natuurclubs. De relatie van de provincie Overijssel met burgerinitiatieven is dus indirect via de coördinatoren van de Groene Lopers.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

De provincie toetst de aanvragen voor de Groene Lopers in overleg met Landschap Overijssel en IVN. Criteria hierbij zijn draagvlak bij de inwoners en de ambitie om nieuwe initiatieven te werven en nieuwe doelgroepen te bereiken. Het toetsen van de aanvragen van burgerinitiatieven voor vouchers doen de coördinatoren van de Groene Lopers zelf (dat zijn intermediaire organisaties) en niet de provincie.

11 Overijssel: Samenhang Economie, Natuur en Samenleving (SENS)

begroting.overijssel.nl/p7706/versterken-samenhang-economie-natuur-en-samenleving

Doel / inhoud

In het verkennende traject SENS wordt met pilots onderzocht welke soort projecten kansrijk zijn, welke partners een rol kunnen spelen, en welke rol de provincie kan vervullen om ervoor te zorgen dat de samenleving aan de slag kan en wil, zodanig dat dit ook tot resultaten leidt. SENS kent twee thema's, 'Natuur in de stad' en 'Groen voor kinderen'. Betrokkenheid van de samenleving wordt daarbij als essentieel gezien, dat kan, maar dat hoeft niet in de vorm van burgerinitiatief. Het doel is het leggen van interessante verbindingen tussen natuur en anders thema's zoals water, klimaat, zorg, kinderen, participatie etc.

Soort ondersteuning en looptijd

In het najaar van 2015 is gestart met pilots. Naar aanleiding van leerervaringen zal

de provincie Overijssel het verkennende traject wellicht omzetten naar een meer programmatische aanpak. Er is budget beschikbaar t/m 2018. Voor 2015 was er in totaal € 300.000 beschikbaar. Met een maximum voor € 50.000 per pilot. Daarna gaat het om vergelijkbare bedragen.

Organisatie / uitvoering

De provincie Overijssel werkt met een ambtelijk projectteam en huren op onderdelen externe kennis in bv voor de ontwikkeling van natuurspeelplaatsen die zijn geïnspireerd door aanpak Cool Nature in Gelderland. Omdat SENS nog in ontwikkelfase zit, doet de provincie Overijssel nu nog veel zelf. Dit zal worden afgebouwd zodra de contouren duidelijker worden. In deze ontwikkelfase is er op velerlei wijze contact met gemeenten, instellingen, intermediaire organisaties etc. TBO's kunnen met project ideeën komen voor pilots.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Er wordt vooral gekeken naar de kwaliteit van de projecten. Dat kan op meerdere vlakken liggen: natuur, landschap, impuls voor werkzoekenden, betrokkenheid nieuwe doelgroepen (zorginstellingen, vluchtelingen etc), combinaties met water- en klimaatdoelen etc. Andere criteria die een rol spelen bij de selectie van projecten zijn o.a.: het project is gericht op het versterken van de natuurkwaliteit; het gaat om een combinatie van functies, niet alleen spelen, ook natuur, waterberging, klimaatadaptatie etc.; het gaat om een terrein van enige omvang (minimaal 2 ha) in de nabijheid van de gebruikers; het initiatief is gericht op diverse doelgroepen (bv. diverse leeftijdsgroepen); het project is ontwikkeld met de participatie van gebruikers; bij voorkeur betreft het project een samenwerking van meerdere organisaties; er is ruimte voor natuur- en milieueducatie; het beheer van het terrein is geborgd; en het project is op korte termijn uitvoerbaar.

12 Zuid-Holland: Pilots Leren door Doen

Doel / inhoud

Het kennis- en ontwikkelprogramma Leren door Doen is in 2013 opgezet in het kader van de Beleidsvisie Groen. Binnen dit programma zijn verschillende pilotprojecten gestart om samen met maatschappelijke partners praktijkervaring op te doen met nieuwe realisatie- en beheermodellen voor groen. De pilots worden begeleid door medewerkers van de provincie, die met elkaar ervaringen delen in een gezamenlijk leertraject. Er zijn twee pilots met groene burgerinitiatieven: Wollefooppengroen & Co en Federatie Broekpolder.

Soort ondersteuning en looptijd

De twee pilots met burgerinitiatieven ontvingen samen ruim twee ton subsidie. Het betreft een eenmalige bijdrage. Verder krijgt elke pilot ondersteuning van een provinciale ambtenaar. Deze medewerkers van de provincie doen hiermee ervaringen op met Netwerkend werken. De ambtelijke ondersteuning van de burgerinitiatieven bestond bijvoorbeeld uit het aandragen van ideeën voor financieringsmogelijkheden en een netwerkanalyse met als doel het verbinden van netwerken. Bij de pilots Leren door Doen worden de volgende vier stappen, niet noodzakelijk in deze volgorde, doorlopen: 1) toewijzen van een vaste contactpersoon bij de provincie, 2) toepassen van tenminste één van de technieken van de netwerkend werken methode, 3) sociaal leren binnen de provincie via een digitaal ontwikkelplein en via netwerkbijeenkomsten van provincie-medewerkers en betrokkenen bij de pilots en 4) een gezamenlijke verkenning van financieringsmogelijkheden.

Organisatie / uitvoering

Na introductie van het idee van Netwerkend werken in 2012, en door het ver-

schijnen van de Beleidsvisie Groen in 2013, is in een overgangsfase een Groenagenda gemaakt. Deze Groenagenda is een beleidsagenda voor de groene ruimte (met thema's natuur, recreatie, landschap, landbouw) van de provincie voor de komende jaren. Ruim 100 maatschappelijke initiatieven hebben hierin interesse getoond. De provincie merkte 40 van deze initiatieven aan als kansrijk en heeft een deel hiervan later geïnformeerd dat een financiële regeling beschikbaar kwam met de nieuwe Beleidsvisie Groen. De provincie heeft vervolgens zelf maatschappelijke partners aangezocht om pilot te worden, in ruil voor financiering. In 2014 en 2015 zijn deze pilotprojecten voortgezet.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

De provincie heeft voor de selectie van de pilots een aantal globale criteria opgesteld, o.a.:

- bijdragen aan de ambities van de Beleidsvisie Groen;
- ervaring opdoen met Netwerkend werken;
- initiatief van buiten creëren;
- nieuwe activiteit die nog niet eerder gedaan is door provincie (vernieuwend en innovatief);
- de activiteit wordt daadwerkelijk toegepast en gerealiseerd.

13 Zuid-Holland: De Groene Motor

www.landschaperfgoedzh.nl/degroenemotor

Doel / inhoud

De Groene Motor is een provinciaal programma dat vrijwilligerswerk in de groene leefomgeving stimuleert en ondersteunt. Het programma is vooral gericht op vrijwilligersgroepen, maar staat ook open voor burgerinitiatieven. Binnen de

Groene Motor bestond tijdelijk een voucherregeling. De voucher-regeling was bedoeld om bestaande en nieuwe vrijwilligersgroepen te ondersteunen bij het opzetten, verbeteren of uitbreiden van hun activiteiten. Daarnaast faciliteert de Groene Motor diverse (regionale) netwerken en coördineert de uitleen van gereedschap en verzekering van vrijwilligers.

Soort ondersteuning en looptijd

Vrijwilligersgroepen konden van 14 september tot en met december 2015 vouchers aanvragen van € 500 of € 1.000,-. Op 23 november 2015 waren bij De Groene Motor al meer dan 100 aanvragen voor vouchers ontvangen. Naast de vouchers bestond de ondersteuning van vrijwilligersgroepen uit de uitleen van gereedschap, het geven van cursussen (bv over veilig werken), verzekeringen en hulp bij het werven van vrijwilligers en het opstarten van nieuwe groepen. Het programma is voortgezet in 2016 en de intentie is om dit ook voor de komende jaren te doen.

Organisatie / uitvoering

De uitvoering van het programma is ondergebracht bij het samenwerkingsverband Landschap & Erfgoed Zuid-Holland. De provincie financiert het programma.

Hoe wordt getoetst / afgewogen

Vouchers konden worden aangevraagd door vrijwilligersgroepen voor een activiteit die zich richt op start, ondersteuning, werving of uitvoering van vrijwilligerswerk in brede zin voor natuur, landschap en groen erfgoed in Zuid-Holland. De activiteit heeft algemeen nut.

BIJLAGE 2 Relevante contactpersonen per provincie

Drenthe

Akke Kooij (tot augustus 2016)
Meino Lumkes

Flevoland

Janine van den Bos

Friesland

Menko Groenenweg
Sylvia van Lieshout

Gelderland

Marianne van der Veen
Paul Thissen

Groningen

Anke Romein

Limburg

Aad Blokland
Hilde Gorissen

Noord-Holland

Micha Lubbers
Erwin Engelman (tot september 2016)

Noord-Brabant

Andrea Almasi

Overijssel

Rob Messelink
Marrit Klompe

Utrecht

Dirk-Jan Kievit
Herbert van Kuyvenhoven

Zeeland

Winand Halfwerk

Zuid-Holland

Hetti van Hamersveld
Hans Koot
David van Megen

UITGAVE Leernetwerk Samenspel Burgerinitiatieven en Overheden in het groene domein

IDEE EN VORMGEVING www.studiods.nl

FOTOGRAFIE COVER Anne Regts

PAGINA 48 Leoni Linotte

PAGINA 60 Joren de Weerd

PAGINA 84 onbekend

Wij hebben alle moeite gedaan om de rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact met ons op te nemen.

